

Troškovi praničnog postupka u praksi Europskog suda za ljudska prava

Ganić, Doris

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:539464>

Rights / Prava: [In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Katedra za građansko procesno pravo

Doris Ganić

Troškovi parničnog postupka u praksi Europskog suda za ljudska prava

Diplomski rad

mentor: doc. dr. sc. Marko Bratković

Zagreb, rujan 2022.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ODMJERAVANJE TROŠKOVA PARNIČNOG POSTUPKA U PRAKSI HRVATSKIH SUDOVA	1
3. TROŠKOVI PARNIČNOG POSTUPKA KAO OGRANIČENJE PRAVA NA PRISTUP SUDU	10
3.1. PRAVO NA PRISTUP SUDU	10
3.2. PRAKSA EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA.....	12
3.2.1. <i>Stankov protiv Bugarske</i>	12
3.2.2. <i>Zaharieva protiv Bugarske</i>	14
3.2.3. <i>Klauz protiv Hrvatske</i>	16
3.2.4. <i>Harrison McKee protiv Mađarske</i>	19
3.2.5. <i>Marić protiv Hrvatske</i>	21
3.2.6. <i>Čolić protiv Hrvatske</i>	22
3.2.7. <i>Štefek protiv Hrvatske</i>	23
3.2.8. <i>Žulić protiv Hrvatske</i>	24
3.3. MEĐUZAKLJUČAK	25
4. TROŠKOVI PARNIČNOG POSTUPKA KAO OGRANIČENJE PRAVA NA MIRNO UŽIVANJE VLASNIŠTVA.....	26
4.1. PRAVO NA MIRNO UŽIVANJE VLASNIŠTVA	26
4.2. PRAKSA EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA.....	28
4.2.1. <i>Perdigao protiv Portugala</i>	28
4.2.2. <i>Hoare protiv Ujedinjenog Kraljevstva</i>	29
4.2.3. <i>Cindrić i Bešlić protiv Hrvatske</i>	31
4.2.4. <i>Musa Tarhan protiv Turske</i>	32
4.2.5. <i>Horvat protiv Hrvatske</i>	33
4.2.6. <i>Perša protiv Hrvatske</i>	34
4.2.7. <i>Bursać i drugi protiv Hrvatske</i>	35
4.3. MEĐUZAKLJUČAK	37
5. ZAKLJUČAK.....	38
LITERATURA.....	40

Izjava o izvornosti

Ja, Doris Ganić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade nisam koristila drugim izvorima od onih navedenih u radu.

1. UVOD

Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku iz 2019. godine izmijenjene su odredbe o troškovima postupka. Jedna je od značajnijih izmjena ona odredbe čl. 154., st. 2. ZPP-a kojom je predviđeno odmjeravanje troškova postupka u slučaju djelomična uspjeha u sporu. Navedena je izmjena opravdana nastojanjem da se olakša sudski posao u dijelu računanja troškova i nastojanjem da se ujednači sudska praksa. Neki povod izmjene odredbe čl. 154., st. 2. ZPP-a vide u presudi Europskoga suda za ljudska prava *Klauz protiv Hrvatske* gdje je utvrđena povreda prava na pristup sudu i prava na mirno uživanje vlasništva, a zbog pretjeranog financijskog opterećenja koje je podnositelju zahtjeva nametnuto odlukom o troškovima postupka. Činilo se stoga zanimljivim proučiti neke od slučajeva u kojima je Europski sud za ljudska prava razmatrao moguću povredu prava na pristup sudu i prava na mirno uživanje vlasništva. U radu je poseban naglasak na kriterijima koje je Sud razvio odlučujući o mogućim povredama prava, a ocjenjujući i okolnosti pojedinog slučaja. Osim prakse Europskog suda za ljudska prava u prvom je dijelu rada prikazana praksa hrvatskih sudova kako bi se dobio uvid u to odlučuju li hrvatski sudovi o troškovima postupka strogo tumačeći odredbe o troškovima postupka predviđene Zakonom o parničnom postupku ili u obzir uzimaju i druge propise te načela koja je u svojoj praksi razvio Europski sud za ljudska prava.

2. ODMJERAVANJE TROŠKOVA PARNIČNOG POSTUPKA U PRAKSI HRVATSKIH SUDOVA

U hrvatskom je pravu za odluku o troškovima parničnog postupka određujuće načelo *causae* u skladu s kojim će odluka o troškovima postupka ovisiti o uspjehu odnosno neuspjehu u sporu.¹ Načelo *causae* određuje, naime, da će stranka koja bi u cijelosti izgubila parnicu, osim svojih, snositi i troškove postupka stranke koja bi u sporu uspjela.² U skladu s načelom *causae* i stranka čiji je uspjeh djelomičan, osim svojih, snosit će i troškove protivne stranke koja bi u većem

¹ Triva, S.; Dika, M., Građansko parnično procesno pravo, Zagreb, 2004., str. 467.

² *Ibid.*, str. 468.

postotku uspjela u sporu.³ Sudovi će, i to na zahtjev stranke,⁴ naložiti plaćanje samo onih troškova koji su suprotnoj stranci nastali svrsishodnim vođenjem parnice.⁵ Stranka, dakle, neće snositi troškove postupka suprotne stranke ako su oni prouzrokovani radnjama nesvrshodnima za vođenje parnice.⁶ Sud je, primjerice, nesvrshodnim troškovima smatrao troškove sastavljanja osam podnesaka koje je tuženik predao tek na glavnoj raspravi kada je imao priliku usmeno iznijeti navode iz tih podnesaka.⁷ Stranka neće snositi ni troškove postupka koje je protivna stranka prouzročila svojom krivnjom kao ni troškove postupka nastale slučajem koji se dogodio protivnoj stranci. Potonje je pravilo u skladu s načelom *culpa*, ostvarenje kojeg je usmjereno izbjegavanju nepravičnih odluka o troškovima postupka do kojih bi dolazilo bezuvjetnom primjenom načela *causae*.⁸ Tako je tužiteljica, neovisno o ishodu spora i u skladu s načelom *culpa*, tuženiku bila dužna naknaditi trošak vještačenja čijem se izvođenju tuženik protivio smatrajući da je dostatno jedno mišljenje vještaka, a s kojim se u konačnici složio drugi vještak.⁹ Poštujući načelo *culpa*, sud je odlučio da ovrhovoditelj mora snositi ovršenikove troškove postupka koje mu je neosnovano prouzrokovao jer nije postupio po nalogu suda i osigurao prisutnost osoba što je bilo nužno za provedbu ovrhe pokretnina.¹⁰

Načelo *causae* odražava se u odredbi čl. 154., st. 1. ZPP-a kojom je odluka o troškovima postupka dovedena je u ovisnost o uspjehu stranaka u sporu tako što je stranka koja izgubi parnicu dužna

³ *Ibid.*

⁴ Dika, M., Opće uređenje odlučivanja o naknadi troškova parničnog postupka, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 72, br. 1 – 2, 2022., str. 84. *sq.*, smatra da bi sud mogao (i bio dužan) odlučiti i *ex officio* o naknadi troškova za čije je pokriće predujmio svoja sredstva, kao i o naknadi troškova prouzrokovanih privremenim mjerama koje bi sud odredio po službenoj dužnosti.

⁵ Čl. 155., st. 1. Zakona o parničnom postupku, *Službeni list SFRJ*, br. 4/77, 36/77, 6/80, 36/80, 43/82, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, 35/91; *Narodne novine*, br. 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19, 80/22 (dalje u tekstu: ZPP)

⁶ Propisano je da sudovi odluku o svrsishodnosti i visini troškova trebaju donijeti na temelju brižljive ocjene okolnosti slučaja, vodeći računa i o odredbama ZPP-a kojima je određeno upućivanje podnesaka, jedno pripremno ročište te jedno ročište za glavnu raspravu (čl. 155., st. 1. ZPP-a). Međutim, sudovi bi u obzir trebali uzeti i složenost postupaka u kojima odluku nije moguće donijeti nakon samo jednog ročišta za glavnu raspravu jer treba ispitati veći broj svjedoka i provesti vještačenja. Čuveljak, J., Troškovi parničnog postupka, *Pravo i porezi*, vol. 28, br. 10, 2019., str. 44.

⁷ Visoki trgovački sud Republike Hrvatske (dalje u tekstu: VTS), Pž 441/2008-4 od 29. prosinca 2009.

⁸ Triva, S.; Dika, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 469.

⁹ Županijski sud u Zagrebu, Gž 4990/2018-2 od 12. ožujka 2019.

¹⁰ Županijski sud u Splitu, Gž Ovr 1314/2018-2 od 5. studenog 2018.

protivnoj stranci i njezinu umješaču naknaditi troškove izazvane vođenjem postupka.¹¹ Dakle, da bi sudovi o troškovima postupka odlučili na temelju odredbe čl. 154., st. 1. ZPP-a, jedna od stranka u sporu treba uspjeti u potpunosti.¹² Tužitelj će u sporu uspjeti u potpunosti ako sud u cijelosti prihvati tužiteljev tužbeni zahtjev.¹³ Tužbeni zahtjev u cijelosti je prihvaćen ako tužitelj dokaže njegovu osnovanost i sud mu dosudi sve od utuženog.¹⁴ S druge strane, u sporu će u potpunosti uspjeti tuženik ako tužiteljev tužbeni zahtjev bude odbačen ili u cijelosti odbijen.¹⁵ Stranci koja u sporu uspije u potpunosti, sud će, na temelju čl. 154., st. 1. ZPP-a i u skladu s načelom *causae*, dosuditi sve troškove postupka za koje je utvrdio da su bili svrsishodni vođenju parnice.¹⁶ Tako je Vrhovni sud ukinuo odluku žalbenog suda kojom je bilo određeno da svaka stranka snosi svoje troškove postupka iako je tužbeni zahtjev bio u cijelosti odbijen. Vrhovni je sud istaknuo da se troškovi postupka u slučaju potpunog neuspjeha s tužbenim zahtjevom ni u kojem slučaju ne mogu odrediti na temelju čl. 154., st. 2. ZPP-a kojim je predviđeno odmjeravanje troškova u slučaju djelomična uspjeha.¹⁷

Na temelju čl. 154., st. 5. ZPP-a¹⁸ sud sve troškove postupka za koje je utvrdio da su bili svrsishodni vođenju parnice može dosuditi i stranci koja u sporu nije uspjela tek u razmjerno neznatnom dijelu zahtjeva, a u odnosu na koji nisu nastali posebni troškovi. U praksi se hrvatskih sudova, međutim, nameće pitanje koji se to dio neuspjeha može smatrati razmjerno neznatnim. Visoki trgovački sud Republike Hrvatske smatra da o razmjerno neznatnom neuspjehu neće biti

¹¹ Šago, D., Troškovi parničnog postupka u slučaju djelomičnog uspjeha u sporu, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 42, br. 2, 2021., str. 434.

¹² Jelušić, D., Snošenje troškova parničnog postupka u slučaju parcijalnog stranačkog uspjeha u sporu – neujednačenost sudske prakse i pogrešna primjena materijalnog prava, *Hrvatska pravna revija*, vol. 8, br. 9, 2008., str. 95.

¹³ Dika, M., Konačno snošenje troškova postupka parničnog postupka – pokušaj sustavne prezentacije i redefiniranje instituta, *Pravou gospodarstvu*, vol. 44, br. 4, 2005., str. 58.

¹⁴ Vrhovni sud Republike Hrvatske (dalje u tekstu: VSRH), Rev 4/2014-3 od 4. srpnja 2018.

¹⁵ Dika, M., *op. cit.* u bilj. 13, str. 58.; Triva, S.; Dika, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 467.

¹⁶ Zato što je jasno što se podrazumijeva pod zakonskom formulacijom „stranka koja u cijelosti izgubi parnicu...“, odnosno što čini potpuni uspjeh u sporu, sudovi ne bi trebali imati dvojbi u primjeni čl. 154., st. 1. ZPP-a. Tako i Hrvatin, B., Naknada troškova parničnog postupka, *Hrvatska gospodarska revija*, vol. 47, br. 11, 1998., str. 1307.

¹⁷ VSRH, Rev 821/2011-2 od 27. lipnja 2013.

¹⁸ Ista je odredba prije Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku, NN br. 70/19 (dalje u tekstu: Novela ZPP-a iz 2019.), a nakon Novele ZPP-a iz 2013. godine, bila sadržana u odredbi čl. 154., st. 3.

riječ ako se radi o neuspjehu od 16,73 %¹⁹, 11 %²⁰, 8,12 %²¹ i 5 %²². S druge strane, neuspjeh od 3,53 %²³ i 1,5 %²⁴ predstavlja razmjerno neznatni neuspjeh, a neki su sudovi i neuspjeh 6,45 %²⁵, i 5 %²⁶ ocijenili razmjerno neznatnim dijelom tužbenog zahtjeva koji opravdava dosuđivanje svih troškova stranci koja u tom dijelu zahtjeva nije uspjela. Čini se da su sudovi odluku o razmjerno neznatnom neuspjehu donijeli na temelju procjene koji se iznos postotka može razumno smatrati neznatnim, ne uzimajući u obzir okolnosti pojedinog slučaja. S tim u vezi, zanimljiva je odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske koju je donio u povodu revizije kojom je, radi jedinstvene primjene prava, zatražen odgovor na pitanje koji postotak tužbenog zahtjeva predstavlja razmjerno neznatan neuspjeh stranke. Vrhovni je sud smatrao da se ne radi o pitanju važnom za jedinstvenu primjenu prava istaknuvši: „Za odgovor na postavljeno pitanje što se smatra razmjerno neznatnim uspjehom u sporu, u smislu odredbe čl. 154. st. 3. ZPP, treba cijeniti jesu li zbog tog dijela nastali neki posebni troškovi, što sve opet ovisi o okolnostima svakog konkretnog slučaja. Slijedom navedenog, ne može se postaviti jednoznačan pravni standard koji bi jednako vrijedio za svaki predmet, tj. je li neznatan uspjeh u sporu predstavlja razmjer od 13,53% ili 1/3 dijela ili neki drugi razmjer.“²⁷

Više nedoumica u sudskoj praksi izaziva primjena pravila o odmjeravanju troškova parničnog postupka u situacijama kada ni jedna od stranaka u sporu nije uspjela u cijelosti, već djelomično. I u slučaju djelomična uspjeha u sporu sud će troškove postupka odmjeriti u ovisnosti o uspjehu u sporu, odnosno u skladu s načelom *causae*.²⁸ Tako je odredbom čl. 154., st. 2. kako je glasio prije Novele ZPP-a iz 2019. bilo određeno da u slučaju djelomična uspjeha sud može, s obzirom na to koliki je uspjeh postignut, odrediti da svaka stranka snosi svoje troškove ili da jedna stranka naknadi drugoj stranci i njezinu umješaču razmjeran dio troškova. No, koji uspjeh sudovi uzimaju

¹⁹ VTS, Pž-3531/06-3 od 13. lipnja 2008.

²⁰ VTS, Pž 2773/2009-4 od 20. studenog 2012.

²¹ VTS, Pž 7041/2013-2 od 1. rujna 2016.

²² VTS, Pž 2067/2014-3 od 17. lipnja 2015.

²³ VTS, Pž 4007/08-04 od 20. travnja 2009.

²⁴ VTS, Pž-8200/2015-2 od 7. lipnja 2017.

²⁵ Županijski sud u Koprivnici, Gž-547/03-2 od 24. travnja 2003.

²⁶ Županijski sud u Varaždinu, Gž 1140/2019-5 od 5. svibnja 2021.

²⁷ VSRH, Rev 2582/2013-2 od 12. ožujka 2014. Tako, izgleda, i Bulka, Z., Troškovi parničnog postupka i matematika – (ne) pravda za tužitelja, *Pravo i porezi*, vol. 21, br. 7/8, 2012., str. 82.

²⁸ Dika, M., *op. cit.* u bilj. 13, str. 59.

u obzir odlučujući o troškovima postupka? Sudska praksa prije Novele ZPP-a iz 2019. upućuje na to da je za odluku o troškovima postupka nužno u obzir uzeti i uspjeh u pogledu osnove tužbenog zahtjeva i uspjeh u pogledu visine tužbenog zahtjeva.²⁹ Takva je praksa u skladu sa shvaćanjem koje je Vrhovni sud zauzeo 1980. godine zaključivši da se izrazi „djelomičan uspjeh“ i „razmjeran dio troškova“ trebaju tumačiti kvantitativno i kvalitativno, u odnosu i na osnovu i na visinu prihvaćenog odnosno odbijenog dijela zahtjeva. U tom je shvaćanju Vrhovni sud istaknuo da će sud, u slučaju kada tuženik osporava jedino visinu zahtijevane naknade pojedinog oblika neimovinske štete, ocijeniti treba li tužitelju u cijelosti ili djelomično priznati tako nastale troškove, a u odnosu na visinu dosuđene naknade.³⁰ Tuženiku koji je osporavao jedino visinu tužbenog zahtjeva zbog čega je provedeno vještačenje sud je naložio da tužitelju plati troškove vještačenja, neovisno o visini tužitelju dosuđenog iznosa.³¹ Međutim, ako je tuženik osporavao osnovu tužbenog zahtjeva ili pojedine samostalne dijelove zahtjeva, tužitelju se u cijelosti trebaju priznati troškovi vještačenja i izvođenja drugih dokaza, i to neovisno o visini dosuđenog iznosa.³² Također, ako se tužitelj zahtjev pokazao osnovanim, troškovi tužiteljeva punomoćnika nastali u odnosu na dokazivanje osnovanosti tužbenog zahtjeva poput troškova zastupanja na očevidu i zastupanja na ročištima na kojima se izvode dokazi trebaju biti priznati u cijelosti. Naime, u postupku u kojem je tužitelj uspio s 9,13 % visine tužbenog zahtjeva, nižestupanjski su sudovi sve dosuđene troškove tužiteljeva punomoćnika odredili u vrijednosti 9,13 % dok su troškove vještačenja i izvođenja dokaza priznali u cijelosti jer je tužitelj u potpunosti uspio s osnovom tužbenog zahtjeva. Vrhovni je sud, međutim, preinačio odluku određivši da i troškovi tužiteljeva punomoćnika koji su nastali u vezi s dokazivanjem osnovanosti tužbenog zahtjeva trebaju biti priznati u cijelosti zbog tužiteljeva potpuna uspjeha u pogledu osnove zahtjeva.³³ U skladu sa shvaćanjem iz 1980., prema mišljenju Vrhovnog suda, postupili su nižestupanjski sudovi kada su u slučaju u kojem je tužitelj u potpunosti uspio s osnovom tužbenog zahtjeva te mu je dosuđeno 65 % visine zahtjeva odlučili da samo tužitelju pripada pravo na naknadu troškova, i to razmjerno njegovu uspjehu. Razlog takva

²⁹ VTS, Pž 850/05-3 od 19. lipnja 2007.; VSRH Rev 136/2006-2 od 28. veljače 2006.; VSRH Rev 1181/2009-2 od 30. listopada 2009.

³⁰ Pravno shvaćanje zauzeto 6. lipnja 1980. na sjednici Građanskog odjela VSRH-a.

³¹ Županijski sud u Varaždinu, Gž-1207/15-2 od 1. rujna 2015. Sud nije obrazložio zašto je trošak vještačenja priznao u cijelosti iako je tužitelj uspjeh u pogledu visine tužbenog zahtjeva, a koja je jedino bila sporna među strankama, iznosio 41 %.

³² Pravno shvaćanje zauzeto 6. lipnja 1980. na sjednici Građanskog odjela VSRH-a.

³³ VSRH, Rev 1140/2006-2 od 10. listopada 2007.

shvaćanja nižestupanjskih sudova bila je ocjena da su troškovi postupka nastali samo u odnosu na dokazivanje i osporavanje osnove tužbenog zahtjeva, a u pogledu kojeg je tužitelj u potpunosti uspio.³⁴

Nerijetko su ipak sudovi o troškovima postupka odlučivali isključivo na temelju uspjeha u pogledu visine tužbenog zahtjeva dok su uspjeh u pogledu osnove tužbenog zahtjeva zanemarivali.³⁵ Naime, sudovi bi tužiteljev uspjeh u pogledu osnove tužbenog zahtjeva uzimali u obzir samo kada bi odlučivali o troškovima nastalim vještačenjem i izvođenjem drugih dokaza radi dokazivanja osnovanosti zahtjeva. Sudovi bi, međutim, tužiteljev uspjeh u pogledu osnove tužbenog zahtjeva zanemarivali odlučujući o troškovima zastupanja.³⁶ Tako bi, u situacijama kada je, primjerice, tužitelj dokazao osnovanost svog tužbenog zahtjeva na temelju čega mu je dodijeljeno 60 % zahtijevanog iznosa, sud za odluku o troškovima zastupanja u obzir uzeo samo uspjeh od 60 % u odnosu na visinu tužbenog zahtjeva. Nedvojbeno je, dakle, da bi za stranku koja bi bila uspješna u dokazivanju osnovanosti tužbenog zahtjeva odluka o troškovima zastupanja koju bi sud donio zanemariвши uspjeh u pogledu osnove tužbenog zahtjeva bila nepovoljnija od odluke koju bi sud donio i na temelju uspjeha u pogledu osnove tužbenog zahtjeva. Tako je podnositeljica ustavne tužbe tvrdila da joj je povrijeđeno pravo na pravično suđenje iz čl. 29. Ustava Republike Hrvatske

³⁴ VSRH, Rev 1083/2009-2 od 15. listopada 2009. Slično i VSRH, Rev 1958/2001-2 od 13. ožujka 2003.; Slično i Bulka, Z., *op. cit.* u bilj. 23, str. 83.

³⁵ Tako, izgleda, VTS, Pž-6750/02-3 od 12. listopada 2005.; VTS, Pž-3562/05-3 od 26. rujna 2006.; VSRH, Rev 832/05-2 od 26. travnja 2006., VSRH, Rev 885/2006-2 od 20. rujna 2006.; Županijski sud u Varaždinu, Gž-3119/15-2 od 10. studenoga 2016.

³⁶ Dika, M., *op. cit.* u bilj. 13, str. 60., ističe da treba razlikovati i različito tretirati troškove koji se tiču isključivo utvrđivanja osnove tužbenog zahtjeva i koji nisu uvjetovani visinom tužbenog zahtjeva od troškova koji su uvjetovani visinom tužbenog zahtjeva. Visinom tužbenog zahtjeva uvjetovani su troškovi zastupanja, stoga bi troškove zastupanja trebalo prosuđivati po općim pravilima jer visina tih troškova ovisi o vrijednosti predmeta spora odnosno visini tužbenog zahtjeva, a ne samo o osnovanosti tužbenog zahtjeva. Troškove vještačenja i izvođenja drugih dokaza koji su nastali radi utvrđivanja osnovanosti zahtjeva trebao bi tuženik snositi u cijelosti neovisno o dijelu zahtjeva s kojim je tužitelj uspio u sporu. Drukčije, čini se, Dika, M., Naknada troškova u slučaju povlačenja tužbe i odricanja od tužbenog zahtjeva prema noveliranom Zakonu o parničnom postupku, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 41, br. 1, 2021., str. 19., smatra da bi troškove dokazivanja u pogledu osnove tužbenog zahtjeva činili i troškovi stranaka koje bi one imale u vezi s izvođenjem dokaza koji bi se ticali utvrđivanja osnove tužbenog zahtjeva, uključujući i troškove zastupanja.

zbog troškova zastupanja državnog odvjetništva, a čije joj je plaćanje nametnuo sud ne vodeći računa o uspjehu u pogledu osnove tužbenog zahtjeva. Ustavni sud, međutim, nije našao povredu prava na pravično suđenje, a sagledavši okolnosti konkretnog slučaja, odnosno odluka o troškovima nije donesena arbitrarno, nametnuti su troškovi razmjerni uspjehu u sporu i podnositeljica je ostvarila povećanje imovine jer su joj dosuđeni: 78 % zahtijevane naknade štete, zakonske zatezne kamate i troškovi razmjerni njezinu uspjehu.³⁷

Radi donošenja odluke o troškovima postupka, osim tužiteljeva uspjeha u pogledu osnove i visine tužbenog zahtjeva, sud u obzir mora uzeti i tuženikov uspjeh u sporu.³⁸ Tuženikovim se uspjehom u sporu smatra dio u kojem tužitelj nije uspio sa svojim tužbenim zahtjevom.³⁹ Nakon što bi na taj način odredili uspjeh objiju stranaka u sporu i utvrdili svrsishodne troškove postupka, sudovi bi, prije Novele ZPP-a iz 2019. godine, troškove stranaka priznali ovisno o postotku uspjeha u sporu. Zatim bi, utvrdivši troškove na čiju naknadu stranke imaju pravo, od višeg oduzimali niži iznos troškova te bi jednoj od stranaka naložili da drugoj stranci plati razliku troškova.⁴⁰ Čini se, ipak, da nisu svi sudovi u obzir uzimali i tuženikov uspjeh u sporu kako bi odlučili o troškovima postupka.⁴¹ Razlog zanemarivanja tuženikova uspjeha u sporu vjerojatno leži u tome da čl. 154., st. 2. kako je glasio prije Novele ZPP-a iz 2019. nije izričito predviđao da se u obzir, radi odluke o troškovima postupka, uzme uspjeh objiju stranaka u postupku.

³⁷ U-III/617/2011 od 2. srpnja 2015. Ustavni je sud istaknuo da načelna stajališta iznesena u *Klauz protiv Hrvatske*, a na koji se pozivala podnositeljica, nisu bila primjenjiva na konkretan slučaj. U *Klauz protiv Hrvatske* sudovi su mehanički primijenili odredbu čl. 154., st. 2. ZPP-a ne vodeći računa o tome da se radilo o postupku u kojem je utvrđeno zlostavljanje od policijskog službenika, iznos nametnutih troškova bio je toliki da je značajno smanjio naknadu dosuđenu za tako teško kazneno djelo, a državnom odvjetništvu nisu nastali dodatni troškovi zbog previsoko postavljena tužbenog zahtjeva.

³⁸ VSRH, Rev 666/2012-2 od 11. travnja 2012.; VSRH, Rev 1687/2009-2 od 8. travnja 2012.; VSRH, Rev 3146/1990 od 1. siječnja 1990.; VSRH, Rev 200/2001-2 od 6. rujna 2001.; VSRH, Rev 1466/2011-2 od 22. travnja 2015.; VSRH, Rev x 213/2013-3 od 16. srpnja 2014.; VSRH, Rev 2575/2011-2 od 10. srpnja 2012. Tako i Šago, D., *op. cit.* u bilj. 11, str. 436.

³⁹ VSRH, Rev 2442/2013-2 od 5. veljače 2014.; VSRH, Rev x 1080/2012-2 od 12. ožujka 2014.; Poljić, A., Kontradiktornost pravila parničnog postupka za dosuđivanje troškova u slučaju djelomičnog povlačenja tužbe, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 42, br. 1, 2021., str. 230. *sq.*

⁴⁰ VSRH, Rev 832/05 od 26. travnja 2007.; VSRH Rev 1626/1998-2 od 22. ožujka 2001.; VSRH Rev 2785/2011-2 od 3. svibnja 2005.

⁴¹ Vidi VSRH Rev 1687/2009-2 od 8. travnja 2010. gdje je Vrhovni sud preinačio odluku žalbenog suda smatraвши da je žalbeni sud zanemario tuženikov uspjeh u sporu jer je jedino tužiteljici dosudio troškove postupka razmjerno njezinu uspjehu u sporu od 54 %. Žalbeni je sud smatrao da je tuženikov uspjeh u sporu valoriziran u dijelu tužiteljčinog neuspjeha za koji tužiteljica neće dobiti naknadu troškova. Vrhovni je sud smatrao da se tuženikov uspjeh treba „valorizirati“ priznanjem tuženikovih troškova ovisno o tuženikovu uspjehu u sporu i izvršenjem prijetoja. Slično shvaćanju žalbenog suda i Bulka, Z., *op. cit.* u bilj. 27, str. 83. *sq.*

Odredba čl. 154., st. 2. ZPP-a koja je ranila glasila: „Ako stranka djelomično uspije u parnici, sud može, s obzirom na postignuti uspjeh, odrediti da svaka stranka snosi svoje troškove ili da jedna stranka nadoknadi drugoj i umješaču razmjeran dio troškova.“ bitno je izmijenjena Novelom ZPP-a iz 2019. godine.⁴² Izmijenjenom je odredbom čl. 154., st. 2. ZPP-a⁴³ predviđeno da sudovi trebaju utvrditi postotak u kojem je svaka od stranaka uspjela u sporu nakon čega će utvrditi razliku postotaka i stranci koja je u većoj mjeri uspjela u sporu dosuditi svrsishodne troškove u vrijednosti razlike postotaka.⁴⁴ Primjenjujući u tom pogledu izmijenjenu odredbu, sudovi će, odlučujući o troškovima postupka, neizbježno cijeliti i tuženikov uspjeh u sporu. Također, izmijenjenom je odredbom izričito predviđeno da se radi odluke o troškovima postupka treba cijeliti i uspjeh u pogledu osnove tužbenog zahtjeva. Iz sudske je prakse razvidno da se, nakon Novele ZPP-a iz 2019. godine, uspjeh u pogledu osnove tužbenog zahtjeva cijeni računski tako da se pribroji uspjehu u pogledu visine tužbenog zahtjeva, nakon čega se dobiveni zbroj podijeli s dva.⁴⁵ Međutim, takvo matematičko određivanje uspjeha u sporu ne bi trebalo biti jedinim načinom kojim bi se cijelio i uspjeh u pogledu osnove tužbenog zahtjeva.⁴⁶ U protivnom bi rezultat mogao biti donošenje nepravične odluke o troškovima postupka.

⁴² Dika, M., O nekim novinama u uređenju parničnog postupka: prema Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku iz svibnja 2016., *Informator*, vol. 64, br. 6423, 2016., str. 2.

⁴³ „Ako su stranke djelomično uspjele u parnici, sud će najprije utvrditi postotak u kojem je svaka od njih uspjela, zatim će od postotka one stranke koja je u većoj mjeri uspjela u sporu oduzeti postotak one stranke koja je u manjoj mjeri uspjela, nakon toga će utvrditi iznos pojedinih i iznos ukupnih troškova stranke koja je u većoj mjeri uspjela u parnici koji su bili potrebni za svrhovito vođenje postupka te će toj stranci odmjeriti naknadu dijela takvih ukupnih troškova koji odgovara postotku koji je preostao nakon navedenog obračuna postotaka u kojima su stranke uspjele u parnici. Omjer uspjeha u parnici ocjenjuje se prema konačno postavljenom tužbenom zahtjevu, vodeći računa i o uspjehu dokazivanja u pogledu osnove tužbenog zahtjeva.“

⁴⁴ Dika, M., *op. cit.* u bilj. 35, str. 2, smatra da je takav obračun prihvatljiv jer je u biti pošteniji od načina obračunavanja troškova u sudskoj praksi prije Novele ZPP-a iz 2019. Slično i Čuveljak, J., *op. cit.* u bilj. 6, str. 44, smatra da je izmijenjeni način obračuna povoljniji za stranku koju zastupaju osobe koje nemaju pravo na naknadu troškova postupka. Slično i Poljić, A., *op. cit.* u bilj. 39, str. 235. *sq.* Drukčije Vučković, V., Troškovi parničnog postupka kod djelomičnog uspjeha stranaka prema Nacrtu prijedloga Zakona o parničnom postupku, *Hrvatska pravna revija*, br. 4, 2017., str. 86. *sq.* Autor članka izmijenjeni način obračun troškova smatra manjkavim jer njime nije predviđen izračun ukupnog iznosa troškova obiju stranaka u postupku, rezultat čega je nepriznavanje troškova, neovisno o broju poduzetih radnji, stranci koja je u sporu uspjela u manjem dijelu. Slično i Jelušić, D., Novo normativno rješenje instituta naknade parničnih troškova u situaciji parcijalnog uspjeha u sporu, *Pravo i porezi*, vol. 11, 2019., str. 85.

⁴⁵ Županijski sud u Rijeci, Gž R 1352/2021-2 od 14. listopada 2021.; Županijski sud u Puli, Gž 360/2021-2 od 27. listopada 2021.

⁴⁶ Slično i VSRH, Rev – x 502/2012-2 od 25. veljače 2015. gdje su tuženici revizijom postavili pitanje može li sud odlučiti da svaka stranka snosi svoje troškove postupka iako je jedna od stranaka u sporu uspjela u pretežnom dijelu. Vrhovni je sud reviziju ocijenio nedopuštenom istaknuvši: „Razmjeran uspjeh ili pretežiti uspjeh u sporu ne mora biti samo matematički rezultat uspjeha gledano s obzirom na razliku između dosuđenog novčanog iznosa u odnosu na traženi iznos u novcu. Ovo stoga što onda odredba čl. 154. st. 2. ZPP-a ne bi mogla biti primjenjiva u sporovima koji

Nefleksibilno primjenjujući čl. 154., st. 2. ZPP-a sudovi pretežno ne vode računa ni o okolnostima pojedinog slučaja zbog kojih bi odluka o troškovima postupka moguće bila drugačijom.⁴⁷ Tako, čini se, drugostupanjski sud nije ocjenjivao opravdanost visoko postavljenog tužbenog zahtjeva tužiteljice kako bi procijenio jesu li troškovi nametnuti u postupku bili razmjerni cilju odredaba o troškovima.⁴⁸ S druge strane, Ustavni je sud uočio da na odluku o troškovima, kako se ne bi povrijedilo pravo na pristup sudu ni pravo na mirno uživanje vlasništva, mogu utjecati i okolnosti poput obraćanja državnom odvjetništvu prije pokretanja postupka radi mirnog rješenja spora čije se nepostizanje može pripisati državnom odvjetništvu kao i okolnost da državnom odvjetništvu ne nastaju dodatni troškovi zbog visoko postavljenog zahtjeva.⁴⁹ Zbog stava Ustavnog suda da troškovi postupka mogu povrijediti pravo na pristup sudu i mirno uživanje vlasništva, odredbu čl. 154., st. 2. Zakona o parničnom postupku iz 2013.⁵⁰ Županijski sud u Zagrebu protumačio je na način da je njome sudovima omogućeno da, sagledavajući sve okolnosti konkretnog slučaja, donesu pravilnu odluku o troškovima postupka.⁵¹ Na važnost sagledavanja okolnosti konkretnog slučaja kako bi se donijela pravilna odluka o troškovima postupka ukazuju i ustavne odluke kojima se sudove upućuje da u ponovljenom postupku razmotre okolnosti slučaja i ocijene jesu li nametnuti troškovi razmjerni legitimu cilju odredbe o troškovima.⁵²

Iz prakse hrvatskih sudova proizlazi da su sudovi neujednačeni u tumačenju odredaba o troškovima postupka, čemu je htio doskočiti zakonodavac preciziravši Novelom ZPP-a iz 2019. godine pojedine odredbe o troškovima postupka. Međutim, može li odluka o troškovima postupka koju bi sud donio strogim tumačenjem izmijenjenih odredaba o troškovima postupka biti nespojiva s

za predmet raspravljanja imaju nenovčani zahtjev. Razmjernan uspjeh se sagledava kvantitativno i kvalitativno s obzirom na sve okolnosti vezane za konkretni spor.“

⁴⁷ Tako U-III/4029/2013 od 19. prosinca 2017. gdje je Ustavni sud ocijenio da su i drugostupanjski i Vrhovni sud mehanički primijenili odredbu čl. 154., st. 2. ZPP-a ne vodeći računa o posebnim okolnostima slučaja. Ustavni je sud smatrao da, iako je zahtjev bio previsok, troškovi nisu bili razmjerni legitimu cilju čl. 154., st. 2. ZPP-a jer je tužitelj zahtjev bio osnovan, a morao je platiti troškove zastupanja državnog odvjetništva koji su iznosom znatno premašili dosuđenu mu naknadu, što je Ustavni sud ocijenio paradoksalnim.

⁴⁸ U-III-/774/2017 od 10. ožujka 2021.

⁴⁹ U-III-4029/13 od 19. prosinca 2017.

⁵⁰ Zakon o parničnom postupku, *Službeni list SFRJ*, br. 4/77, 36/77, 36/80, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, 26/91, 34/91, 35/91; *Narodne novine*, br. 53/91, 91/92, 112/99, 117/03, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13

⁵¹ Županijski sud u Zagrebu, Gž 215/2018 od 19. ožujka 2018.

⁵² U-III/4209/2017 od 1. travnja 2021.

ciljevima Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda? O čemu će ovisiti moguća nespojivost odluke o troškovima postupka s ciljevima Konvencije? Postoje li kriteriji, koji nisu propisani ZPP-om, a koje bi sud trebao uzeti u obzir odlučujući o troškovima postupka? U nastavku rada prikazani su slučajevi u kojima je Europski sud za ljudska prava razmatrao može li se nametnutim troškovima postupka narušiti prava koja su zajamčena Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda⁵³. Cilj je prikazivanja slučajeva predstaviti neke od okolnosti slučajeva kojima se Europski sud za ljudska prava vodio odlučujući jesu li odlukom o troškovima postupka narušena prava na pristup sudu i mirno uživanje vlasništva,⁵⁴ što bi od utjecaja trebalo biti i na praksu hrvatskih sudova.

3. TROŠKOVI PARNIČNOG POSTUPKA KAO OGRANIČENJE PRAVA NA PRISTUP SUDU

3.1. PRAVO NA PRISTUP SUDU

Pravo na pristup sudu važan je aspekt prava na pravično suđenje zajamčenog čl. 6., st. 1. Konvencije⁵⁵ i čl. 29., st. 1. Ustava Republike Hrvatske. Iako pravo na pristup sudu nije izričito predviđeno u čl. 6., st. 1. Konvencije, njegovu je inherentnost pravu na pravično suđenje u svojoj praksi ustanovio Sud.⁵⁶ Tako je u *Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva*⁵⁷ Sud zaključio da je pravo na pristup sudu sastavni element prava na pravično suđenje iz čl. 6., st. 1. Konvencije.⁵⁸

⁵³ Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, *Narodne novine - Međunarodni ugovori*, br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10. U radu se koristi kraći naziv: Konvencija.

⁵⁴ Odluke Europskog suda za ljudska prava koje su citirane u ovom radu pretraživane su u HUDOC-u, bazi podataka Europskog suda za ljudska prava kojoj se može pristupiti putem internetske stranice Europskog suda za ljudska prava koji se u radu skraćeno naziva Sud.

⁵⁵ U prijevodu na hrvatski jezik čl. 6., st. 1. Konvencije glasi: „Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi ili u slučaju podizanja optužnice za kazneno djelo protiv njega svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni, neovisni i nepristrani sud pravično, javno i u razumnom roku ispita njegov slučaj. Presuda se mora izreći javno, ali se sredstva priopćavanja i javnost mogu isključiti iz cijele rasprave ili njezina dijela zbog razloga koji su nužni u demokratskom društvu radi interesa morala, javnog reda ili državne sigurnosti, kad interesi malo ljetnika ili privatnog života stranke to traže, ili u opsegu koji je po mišljenju suda bezuvjetno potreban u posebnim okolnostima gdje bi javnost mogla biti štetna za interes pravde.“

⁵⁶ Van Dijk, P. *et al.* (ur.), *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, Intersentia, 2018., str. 539.; Šarin, Duška, Pravo na pristup sudu u praksi Europskog suda za ljudska prava, *Pravni vjesnik*, vol. 31, br. 3 – 4, 2015., str. 266. sq.

⁵⁷ *Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, zahtjev br. 4451/70, presuda od 21. veljače 1975.

⁵⁸ Da bi pravo na pravično suđenje bilo ostvareno, pravo na pristup sudu mora biti formalno zajamčeno i u konkretnom se slučaju mora omogućiti da se ono i stvarno ostvari. V. *amplius* Uzelac, A., Pravo na pravično suđenje u građanskim

Pravo na pristup sudu podrazumijeva pravo na pokretanje sudskih postupaka u građanskim stvarima, čije je ostvarenje nužan preduvjet ostvarenja postupovnih i institucionalnih jamstava⁵⁹ koja su izrijekom predviđena u čl. 6., st. 1. Konvencije.⁶⁰ Osim prava na pokretanje sudskih postupaka u građanskim predmetima pravo na pristup sudu podrazumijeva i pravo na rješavanje spora donošenjem konačne odluke u sudskom postupku.⁶¹ Ne provede li se konačna i obvezujuća odluka suda, i to na štetu jedne od stranaka u postupku, pravo na pristup sudu ostat će iluzorno i teoretsko.⁶²

Pravo na pristup sudu nije apsolutno, već je ono podložno ograničenjima.⁶³ Uređujući pravo na pristup sudu i namećući njegova ograničenja, države uživaju određenu slobodu procjene (*margin of appreciation*).⁶⁴ Međutim, ograničenja prava na pristup sudu moraju biti u okviru čl. 6., st. 1. Konvencije. Da bi bila u skladu s čl. 6., st. 1. Konvencije, ograničenja prava na pristup sudu moraju biti opravdana postizanjem legitimna cilja. Također, ograničavajuće mjere kojima se legitiman cilj nastoji postići moraju biti razumno razmjerne legitimnu cilju.⁶⁵ Ograničenjem se, ni u kojem

predmetima: Nova praksa Europskog suda za ljudska prava i njen utjecaj na hrvatsko pravo i praksu, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 60, br. 1, 2010., str. 108.; Van Dijk, P. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 51, str. 542.

⁵⁹ Izričito predviđena jamstva jesu: institucionalna jamstva, odnosno pravo na zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud te postupovna jamstva koja se odnose samo provođenje postupka, odnosno pravo na pravično i javno suđenje u razumnom roku. Settem, O. J., *Application of the 'Fair Hearing' Norm in ECHR Article 6(1) to civil proceedings: with special emphasis on the balance between procedural safeguards and efficiency*, Springer, Cham-Heidelberg-New York-Dordrecht-London, 2016., str. 60.

⁶⁰ Svoj zaključak iz *Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva* da se radi o pravu inherentnom čl. 6., st. 1. Konvencije Sud je potvrdio i u *Multiplex protiv Hrvatske*, zahtjev br. 58112/00, presuda 10. srpnja 2003.; *Baku protiv Mađarske*, zahtjev br. 20261/12, presuda od 23. lipnja 2016.; *Nait-Liman protiv Švicarske*, zahtjev br. 51357/07, presuda od 15. ožujka 2018.; *Zubac protiv Hrvatske*, zahtjev br. 40160/12, presuda od 5. travnja 2018.

⁶¹ *Kutić protiv Hrvatske*, zahtjev br. 48778/99, presuda od 1. ožujka 2002.

⁶² *Hornsby protiv Grčke*, zahtjev br. 18357/91, presuda od 19. ožujka 1997.; *Timofeyeva protiv Rusije*, zahtjev br. 58263/00, presuda od 23. listopada 2003. O povredama čl. 6., st. 1. Konvencije zbog neprovođenja odluke v. *amplius* Uzelac, A., *op. cit.* u bilj. 54, str. 112. *sqq.*

⁶³ *Z i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, zahtjev br. 29392/95, presuda od 10. svibnja 2001.; Van Dijk, P. *et al.*, *op. cit.* u bilj. 51, str. 552. *sqq.*; Lovrić, M., Pravo na pristup sudu kao esencija vladavine prava, *Financije i pravo*, vol. 7, br. 1, 2019., str. 41. *sqq.*

⁶⁴ *Ashingdane protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, zahtjev br. 8225/78, presuda od 28. svibnja 1985.; Uzelac, A., *op. cit.* u bilj. 54, str. 107.

⁶⁵ Elijaš, D.; Marković, S.; Trgovac, S., Pravo na pristup sudu kao aspekt prava na pravično suđenje, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 37, br. 1, 2016., str. 397.; *Z i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, zahtjev br. 29392/95, presuda od 10. svibnja 2001.

slučaju, ne smije ograničiti ili umanjiti pristup sudu na takav način i u tolikoj mjeri da se naruši sama bit prava.⁶⁶

Predstavljaju li zakonske odredbe o troškovima postupka ograničenje prava na pristup sudu? Može li sudska odluka o troškovima postupka predstavljati ograničenje prava na pristup sudu? Ako bi odluka o troškovima postupka predstavljala ograničenje prava na pristup sudu, hoće li njezini učinci biti nespojivi s ciljevima Konvencije, odnosno hoće li odlukom biti povrijeđeno pravo na pristup sudu iz čl. 6., st. 1. Konvencije? Koji bi kriteriji bili značajni za utvrđenje povrede prava na pristup sudu zbog nametnutih troškova postupka? Na postavljena su pitanja u nastavku rada ponuđeni odgovori iz perspektive Europskog suda za ljudska prava koji bi od utjecaja trebali biti i na odmjeraivanje troškova postupaka u praksi hrvatskih sudova.

3.2. PRAKSA EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

3.2.1. *Stankov protiv Bugarske*

U *Stankov protiv Bugarske*⁶⁷ Sud je razmatrao moguću povredu podnositeljeva prava na pristup sudu zbog sudske pristojbe koju je podnositelj bio dužan platiti, a visina koje je bila tolika da je podnositelj gotovo u potpunosti izgubio dosuđenu mu naknadu štete. Naime, u postupku koji je prethodio postupku pred Sudom podnositelj je od Bugarske zahtijevao naknadu štete zbog nezakonita pritvaranja u trajanju od oko godinu dana i sedam mjeseci. U tom je postupku bugarski sud ustanovio da podnositelju pripada pravo na naknadu štete jer je u kaznenom postupku, koji je prethodio postupku radi naknade štete, utvrđeno da je Bugarska odgovorna za nezakonito pritvaranje i neopravdano pokretanje kaznenog postupka protiv podnositelja. Međutim, što se tiče visine tužbenog zahtjeva, bugarski su sudovi podnositelju dodijelili tek 4 % zahtijevane naknade štete. Za takvu je situaciju djelomična uspjeha u sporu bugarsko zakonodavstvo predviđalo da

⁶⁶ *Ashingdane protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, zahtjev br. 8225/78, presuda od 28. svibnja 1985. Tako su, primjerice, hrvatski sudovi u predmetu *Bulfracht Ltd. protiv Hrvatske*, zahtjev br. 53261/08, presuda od 21. lipnja 2011. narušili samu bit tužiteljeva prava na pristup sudu jer su pretjerano formalistički tumačili postupovne odredbe zbog čega je podnositelju bio onemogućen pristup Vrhovnom sudu.

⁶⁷ *Stankov protiv Bugarske*, zahtjev br. 68490/01, presuda od 12. srpnja 2007.

tužitelj mora platiti sudsku pristojbu u iznosu od 4 % dijela odbijenog tužbenog zahtjeva.⁶⁸ Podnositelj je u konačnici morao platiti sudsku pristojbu koja je iznosila gotovo 90 % njemu dosuđene naknade, čime je ta naknada postala mizernom. Odlučujući u konkretnom predmetu, Sud je istaknuo da je radi ocjene moguće povrede prava na pristup sudu nužno iznos sudske pristojbe sagledati u svjetlu svih okolnosti konkretnog slučaja.⁶⁹ Sud je istaknuo okolnost da je u konkretnom postupku plaćanje sudske pristojbe bilo nametnuto na kraju postupka, što znači da je podnositelj imao pristup sudu koji je odlučio o njegovu tužbenom zahtjevu. Međutim, Sud je iznio shvaćanje da, osim pristojbe čije je plaćanje uvjet da se o zahtjevu uopće odluči,⁷⁰ i znatno financijsko opterećenje nametnuto na kraju postupka može predstavljati ograničenje prava na pristup sudu koje je nespojivo s čl. 6., st. 1. Konvencije.⁷¹ Ograničenje neće biti u skladu s čl. 6., st. 1. Konvencije ako ono nije usmjereno postizanju legitimna cilja i ako ne postoji odnos razmjernosti između cilja i mjera kojima se cilj nastoji postići. Ocjenjujući je li u konkretnom slučaju nametnuta pristojba bila razmjerna legitimnu cilju financiranja pravosudnog sustava i odvratanju od podnošenja neutemeljenih zahtjeva,⁷² Sud je ponovio svoje ranije zauzeto shvaćanje

⁶⁸ Za situacije u kojima je tužbeni zahtjev u potpunosti ili djelomično odbijen čl. 10., st. 2. Zakona o odgovornosti države za štetu predviđao je da tužitelj mora platiti troškove i pristojbe po završetku postupka i dospjelosti. Sudovi su navedenu odredbu tumačili tako da se pristojba treba izračunati kao *pro rata* postotak odbijenog dijela tužbenog zahtjeva. Vrhovni sud Bugarske tumačio je da iznos troškova ovisi isključivo o visini postavljenog zahtjeva te da sudovi nemaju diskrecijsku ovlast na temelju koje bi o troškovima mogli odlučiti pravično. Dakle, ako tužitelj postavi previsoki tužbeni zahtjev, sudska pristojba iznosom može premašiti dosuđenu naknadu štete za koju je odgovorna država, zbog čega će ukupna financijska korist biti na strani države.

⁶⁹ Da razmatranje iznosa sudske pristojbe u svjetlu specifičnih okolnosti konkretnog slučaja predstavlja materijalni faktor za ocjenu moguće povrede prava stranke na pristup sudu, Sud je zaključio i u predmetu *Teltronic-CATV protiv Poljske*, zahtjev br. 48140/99, presuda od 10. siječnja 2006., par. 48. Sud je kao primjer takvih okolnosti naveo: mogućnost odnosno nemogućnost stranke da plati nametnuti iznos i stadij postupka u kojem je pristojba nametnuta.

⁷⁰ Sud je u *Weissman i ostali protiv Rumunjske*, zahtjev br. 63945/00, presuda od 24. svibnja 2006. utvrdio povredu prava na pristup sudu jer je sudske pristojbe čije je plaćanje sud naložio na samom početku postupka narušena sama bit prava na pristup sudu. Budući da su tužitelji bili onemogućeni da podmire pristojbu, sud uopće nije odlučio o njihovom zahtjevu. Takav je učinak ograničenja prava na pristup sudu Sud ocijenio protivnim Konvenciji, a sagledavši okolnosti slučaja: pristojba je nametnuta na početku postupka, sudovi visok iznos pristojbe nisu opravdali okolnostima slučaja već su iznos odmjerili prema fiksnom postotku predviđenim zakonom dok je visina zahtijevane naknade štete bila opravdana.

⁷¹ Tako i u *Zustović protiv Hrvatske*, zahtjev br. 27903/15, presuda od 22. travnja 2021. Sud je utvrdio povredu prava na pristup sudu jer je upravni sud podnositeljici odbio priznati pravo na naknadu troškova iako je presudio u podnositeljčinu korist. Odluku o trošku upravni je sud donio na temelju tada važeće odredbe čl. 79. Zakona o upravnom sporu kojom je bilo predviđeno da svaka stranka snosi svoje troškove, a koju je Ustavni sud naknadno ukinuo kao neustavnu jer ne teži ostvarenju legitimna cilja. Ustavni je sud smatrao, a s čime se složio i Sud, da upravni sporovi koji se vode zbog nezakonitih odluka upravnih tijela mogu biti poštteni samo ako država koja je kao stranka izgubila u sporu snosi troškove postupka.

⁷² Sprječavanje objesnih tužitelja da podnose neutemeljene zahtjeve, promoviranje izvansudskog rješavanja sporova i financiranje pravosudnog sustava legitimni su ciljevi nametanja troškova postupka. S druge strane, troškovi trebaju biti dovoljno niski kako bi pojedinci mogli ostvariti sudsku zaštitu svojih prava. Hodges, C.; Vogenauer, S.; Tulibacka,

da troškovi ne bi trebali biti prekomjerni ako se tužiteljev zahtjev u sporu protiv državnih vlasti pokazao osnovanim.⁷³ Nadalje, Sud se složio da bi sudska pristojba nedvojbeno bila niža da je podnositelj zahtijevao niži iznos naknade štete. Međutim, Sud je zauzeo stajalište da se u konkretnom predmetu ni od podnositelja ni od odvjetnika nije moglo očekivati da ispravno odmjerne visinu tužbenog zahtjeva jer nije postojala razvijena praksa bugarskih sudova za određivanje visine naknade štete u slučaju nezakonita pritvaranja. Otežanom odmjeravanju visine tužbenog zahtjeva u relevantnom su trenutku pridonijeli i čimbenici poput inflacije, monetarnih fluktuacija, zakonodavne reforme i promjena u praksi. Stoga je Sud nametnuto financijsko opterećenje u pogledu sudske pristojbe ocijenio značajnim. Značajno financijsko opterećenje posljedica je zakonske odredbe kojom je određen fiksni iznos sudske pristojbe koju će snositi tužitelj ako se njegov tužbeni zahtjev odbije u cijelosti ili djelomično.⁷⁴ Relevantnom zakonskom odredbom nije predviđen maksimalan iznos pristojbe koju može snositi tužitelj niti je sudovima ostavljen prostor za diskrecijsko odlučivanje. Time je podnositeljevo pravo na pristup sudu bilo ograničeno, i to nerazmjerno cilju uredna funkcioniranja pravosudnog sustava i odvratanja tužitelja od podnošenja neutemeljenih zahtjeva. Sud je stoga utvrdio povredu čl. 6., st. 1. Konvencije.

3.2.2. *Zaharieva protiv Bugarske*

U *Zaharieva protiv Bugarske*⁷⁵ Sud je podnositeljičin zahtjev proglasio očito neosnovanim ocijenivši da nametnuta sudska pristojba za podnositeljicu nije činila nerazmjerni teret zbog kojeg bi bilo narušeno pravo na pristup sudu. Sudsku je pristojbu bugarski sud nametnuo u postupku koji je podnositeljica pokrenula protiv ministarstva zdravstva radi naknade štete. Naime, bugarsko ministarstvo zdravstva suočilo se s poteškoćama u opskrbi lijekom potrebnim za podnositeljičino liječenje raka dojke. Budući da joj je liječnik savjetovao da nastavi uzimati taj lijek jer bi u

M., *The Costs and Funding of Civil Litigation – A Comparative Perspective*, Hart Publishing, Oxford and Portland, 2010., str. 4. sq.

⁷³ U *Scordino protiv Italije*, zahtjev br. 36813/97, t. 201, 29. ožujka 2006., odlučujući o naknadi zbog prekomjerna trajanja postupka koje se može pripisati državi, Sud je zaključio da bi bilo paradoksalno kada bi tužitelju čiji je zahtjev osnovan država jednom rukom, odnosno troškovima nametnutim bilo prije postupka bilo po završetku postupka, uzela naknadu štete koju je tužitelju drugom rukom dosudila zbog povrede prava zajamčenog Konvencijom.

⁷⁴ Sud je istaknuo kako u mnogim državama sudovi uživaju određenu diskreciju prilikom odlučivanja o troškovima postupka, što im omogućuje da u obzir uzmu relevantne okolnosti slučaja.

⁷⁵ *Zaharieva protiv Bugarske*, zahtjev br. 6194/06, odluka od 20. studenog 2012.

protivnom njezino zdravlje bilo teško ugroženo, podnositeljica je odlučila, i to dvaput, sama kupiti lijek.⁷⁶ Financijski onemogućena da lijek kupuje svaki mjesec, podnositeljica je, na savjet liječnika, podvrgnuta alternativnom liječenju u obliku radiokastracije koji je rezultirao potpunim oštećenjem funkcije jajnika. Zbog takva je ishoda liječnik propisao lijek koji je trebala uzimati svaki dan tijekom 24 mjeseca, a čije je troškove trebalo snositi ministarstvo zdravstva. Međutim, podnositeljica je morala sama kupovati lijek. S obzirom na to da je i taj lijek za podnositeljicu bio preskup, podnositeljica je lijek uzimala neredovito i u dozama manjima od propisanog. Ubrzo zatim otkrivene su metastaze i podnositeljica je morala proći treći postupak kemoterapije tijekom kojeg nije dobivala potrebne lijekove koji su se nalazili na listi lijekova čije je troškove trebalo snositi ministarstvo zdravstva. Podnositeljica je zato pred bugarskim sudom zahtijevala 1500 BGN zbog lijekova čije je plaćanje trebalo snositi ministarstvo zdravstva, a ne podnositeljica. Podnositeljica je zahtijevala i 398.500 BGN zbog nematerijalne štete prouzrokovane pogoršanjem njezina zdravlja. Prvostupanjski i drugostupanjski sud smatrali su ministarstvo zdravstva odgovornim za trošak lijekova koje je podnositeljica morala kupiti kao i za pogoršanje njezina zdravlja do kojeg je došlo zbog poteškoća u opskrbi lijekovima. Što se tiče visine tužbenog zahtjeva, prvostupanjski je sud podnositeljici za materijalnu štetu dosudio 1500 BGN te 80.000 BGN na ime nematerijalne štete. Podnositeljici je naloženo da plati sudsku pristojbu od 12.740 BGN, iznos koji je bio jednak 4 % odbijenog dijela zahtjeva za naknadu nematerijalne štete. Odluku o sudskoj pristojbi prvostupanjski je sud donio primjenjujući istu odredbu na temelju koje je bugarski sud odlučio o sudskoj pristojbi u *Stankov protiv Bugarske*.⁷⁷ Drugostupanjski je sud naknadu za nematerijalnu štetu povisio na 100.000 BGN te razmjerno tome smanjio troškove prvostupanjskog postupka na 11.940 BGN, ne naloživši plaćanje sudske pristojbe za drugostupanjski postupak. Vrhovni je sud u cijelosti potvrdio odluku te je odredio da podnositeljica mora platiti sudsku pristojbu za kasacijski postupak od 11.940 BGN, koju je naknadno snizio na 5 BGN. Vrhovni je sud iznos sudske pristojbe snizio na zahtjev podnositeljice, a uzevši u obzir izmijenjenu zakonsku odredbu kojom je bio uređen novi način određivanje sudske

⁷⁶ Trošak jedne doze tog lijeka iznosio je 480 bugarskih leva („BGN“). Prosječna mjesečna plaća u Bugarskoj u godini kada je podnositeljica bila primorana sama snositi troškove lijeka iznosila je 301.50 BGN. *Ibid.*, str. 2.

⁷⁷ Prema čl. 10., st. 2. Zakona o odgovornosti države za štetu 1988., za situacije u kojima je u potpunosti ili djelomično odbijen tužbeni zahtjev tužitelja koji je radi naknade štete tužio državu, predviđeno je da tužitelj mora snositi troškove tuženika u postotku odbijenog dijela tužbenog zahtjeva.

pristojbe.⁷⁸ Podnositeljica je pred Sudom tvrdila da je sudska pristojba, čiji je iznos smatrala prekomjernim, rezultirala povredom čl. 6., st. 1. Konvencije i čl. 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju. Ne iznijevši obrazloženje, Sud je odlučio zahtjev razmotriti samo u okviru čl. 6., st. 1. Konvencije. Kao i u predmetu *Stankov protiv Bugarske*, Sud je izrazio shvaćanje da se podnositeljici, u nedostatku razvijene sudske prakse u pogledu određivanja naknade u situacijama sličnim podnositeljčinoj, ne može prigovoriti zbog postavljanja pretjerano visoka zahtjeva. Međutim, Sud je smatrao da se podnositeljčin slučaj u većem dijelu razlikuje od predmeta *Stankov protiv Bugarske*. Ponajprije, Vrhovni je sud, zbog zakonodavnih izmjena, značajno smanjio iznos sudske pristojbe nametnute za kasacijski postupak. Sud je primijetio i da drugostupanjski sud uopće nije naložio plaćanje sudske pristojbe. Važnom je okolnošću Sud smatrao i da iznos sudske pristojbe nije naknadu dosuđenu podnositeljici učinio neznatnom. Ukupni iznos od 11.945 BGN koji je podnositeljica morala snositi na ime sudske pristojbe činio je 8,3 % iznosa od 143.800 BGN koji je podnositeljici dosuđen na ime naknade štete i zakonskih kamata. Posljedično, Sud je utvrdio da sudska pristojba ne predstavlja nerazmjerno financijsko opterećenje. Zahtjev je, stoga, proglasio nedopuštenim u skladu s čl. 35. Konvencije.

3.2.3. *Klauz protiv Hrvatske*

U *Klauz protiv Hrvatske*⁷⁹ hrvatski su sudovi podnositelju zahtjeva naložili da Republici Hrvatskoj kao tuženici naknadi troškove zastupanja državnog odvjetništva, a koji su iznosili gotovo 79 % podnositelju dosuđene naknade za nematerijalnu štetu, nastalu zbog zlostavljanja od policijskog službenika. Naime, policijski je službenik podnositelja, nakon uhićenja i privođenja u policijsku postaju, pretukao tijekom ispitivanja koje je trajalo četiri sata. Budući da je u kaznenom postupku policijski službenik proglašen krivim, a zbog čega je osuđen na kaznu zatvora od tri mjeseca uz

⁷⁸ Sud je već u *Slavcho Kostov protiv Bugarske*, zahtjev br. 28674/03, presuda od 27. studenog 2008., zamijetio kako je u roku od godinu dana od donošenja odluke u predmetu *Stankov protiv Bugarske* u Bugarskoj izmijenjen sustav određivanja sudske pristojbe. Izmjenama je određeno da je iznos sudske pristojbe fiks an, odnosno da za prvostupanjski postupak iznosi 10 BGN ili 25 BGN, ovisno o tome nameće li se plaćanje pojedincima, nevladinim organizacijama ili drugim pravnim osobama. Za drugostupanjski i kasacijski postupak predviđen je iznos od 5 BGN ili 12,5 BGN. O usklađenosti zakonskog uređenja sudske pristojbe u RH sa standardima razvijenima u praksi Suda o povredama prava na pristup sudu v. Brozović, J.; Oslobođenje od sudskih pristojbi kao preduvjet ostvarenja prava na pristup pravosuđu, *Pravni vjesnik: časopis za pravne i društvene znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku*, vol. 33., br. 3 – 4, 2017., str. 44. – 59.

⁷⁹ *Klauz protiv Hrvatske*, zahtjev br. 28963/10, presuda od 18. srpnja 2013.

jednogodišnji rok kušnje, podnositelj je u građanskom postupku tužio Republiku Hrvatsku radi naknade nematerijalne štete. Prvotno postavljeni zahtjev podnositelj je povisio na 335.000 kuna, od čega se 300.000 kuna odnosilo na duševne boli prouzrokovane zlostavljanjem, 15.000 kuna za pretrpljenu fizičku bol i 20.000 kuna za strah. Drugostupanjski je sud potvrdio odluku prvostupanjskog suda kojom su podnositelju dosuđeni: naknada za nematerijalnu štetu od 14.500 kuna, zakonske zatezne kamate te sudski troškovi u iznosu od 3.553,31 kuna. Pritom je podnositelju naloženo da plati troškove zastupanja državnog odvjetništva u iznosu od 26.197,87 kuna. Odlučujući o troškovima, sudovi su bili vođeni isključivo postotkom uspjeha u pogledu visine tužbenog zahtjeva. Tu je odluku preinačio Vrhovni sud RH određivši da podnositelju pripadaju: naknada za nematerijalnu štetu od 24.000.00 kuna, zakonske zatezne kamate te sudski troškovi od 8.300.00 kuna. Podnositelj je preinačenom odlukom bio obvezan platiti 19.000.00 kuna troškova zastupanja državnog odvjetništva, što predstavlja 79 % naknade koju je dosudio Vrhovni sud RH. Smatrajući troškove prekomjernima, podnositelj je pred Sudom tvrdio da mu je povrijeđeno pravo na pristup sudu predviđeno čl. 6., st. 1. Konvencije. Sud je ostao pri svom shvaćanju izraženom u predmetu *Stankov protiv Bugarske* da znatno financijsko opterećenje nametnuto na kraju postupka može predstavljati ograničenje prava na pristup sudu koje je nespojivo s čl. 6., st. 1. Konvencije.⁸⁰ Sud je primijetio da troškovi nametnuti u skladu s čl. 154. ZPP-a, kojim je predviđeno odmjeravanje troškova ako stranka u cijelosti ili djelomično uspije u sporu, predstavljaju ograničenje prava na pristup sudu. Međutim, takvo ograničenje, prema shvaćanju Suda, nije *per se* nespojivo s čl. 6., st. 1. Konvencije. Ograničenje prava na pristup sudu bit će nespojivo s čl. 6., st. 1. Konvencije ako ono ne teži legitimnu cilju i ako ne postoji razmjernost između legitimna cilja i sredstava kojima se cilj namjerava postići. Dakle, kako je istaknuo Sud, sudovi moraju ocijeniti okolnosti svakog konkretnog slučaja kako se ne bi dosudili prekomjerni troškovi koji bi rezultirali ograničenjem prava na pristup sudu koje je nespojivo s čl. 6., st. 1. Konvencije. Legitimnim je ciljem Sud smatrao cilj čl. 154. ZPP-a, odnosno sankcioniranje tužitelja koji pokreću neutemeljene postupke i podnose previsoke tužbene zahtjeve, čime se nastoji osigurati pravilno djelovanje pravosudnog sustava i zaštititi prava drugih. Međutim, Sud je zauzeo stav da su hrvatski sudovi u konkretnom slučaju mehanički primijenili čl. 154. ZPP-a ne

⁸⁰ Za taj je zaključak smatrao da je jednako primjenjiv i u ovom slučaju u kojem se pitanje povrede prava na pristup sudu postavilo zbog nametnutih troškova zastupanja državnog odvjetništva, a ne sudske pristojbe kao u *Stankov protiv Bugarske*.

iskoristivši diskreciju koja im je dana za odlučivanje o parničnim troškovima u slučaju djelomična uspjeha u sporu.⁸¹ Sudovi su zanemarili i okolnost da nije riječ o klasičnom građanskopravnom sporu privatnih stranaka već je riječ o sporu prouzrokovanom zlostavljanjem koje je počinio policijski službenik. Pri odlučivanju o troškovima postupka sud nije u obzir uzeo ni okolnost da je podnositelj zahtjev za naknadu štete bio osnovan. Bitnom je okolnošću Sud smatrao i okolnost da državno odvjetništvo koje je zastupalo RH nije imalo nikakve dodatne troškove zbog visoko postavljena tužbenog zahtjeva. Sud je primijetio i da je manji dio tužbenog zahtjeva podnositelj razumno postavio, u skladu sa smjericama Vrhovnog suda RH koje su donesene radi određivanja naknade u slučaju nematerijalne štete. Za najveći je dio tužbenog zahtjeva, tj. za 300.000 kuna, Sud smatrao da je podnositelj trebao naslutiti da je pretjeran iako nisu postojale smjernice ni praksa Vrhovnog suda RH koja bi upućivala na primjerenu visinu naknade štete za duševne boli. Uzme li se u obzir da je RH morala platiti i zakonske zatezne kamate na iznos dodijeljene naknade dok je podnositelj bio oslobođen plaćanja zakonskih kamata, nametnuti su troškovi činili 44 % dosuđene naknade. Međutim, pribroje li se troškovi koje je imao podnositelj tuženikovim troškovima koje je podnositelj morao snositi, podnositelj je dosuđenu naknadu izgubio. Takvu je posljedicu Sud smatrao neprihvatljivom jer je paradoksalno da država troškovima za zastupanje državnog odvjetništva uzima naknadu dosuđenu za štetu za koju je odgovorna država. Konačno, Sud je financijsko opterećenje u vidu troškova postupka smatrao nerazmjernim cilju kojem teži čl. 154. ZPP-a, stoga je utvrdio povredu prava na pristup sudu iz čl. 6., st. 1. Konvencije.⁸² Odlučujući o

⁸¹ Sud je smatrao da tumačenje Vrhovnog suda RH o čl. 154., st. 2. ZPP-a, izraženo 6. lipnja 1980. u pravnom shvaćanju Građanskog odjela Vrhovnog suda RH, sudovima daje znatnu diskreciju prilikom određivanja troškova postupka u slučaju djelomična uspjeha u sporu. Takav pristup, smatra Sud, sudovima omogućuje da sve troškove dosude stranci koja je u postupku uspjela u pogledu osnove tužbenog zahtjeva, ali ne i u pogledu visine tužbenog zahtjeva. *Klauz protiv Hrvatske* nije samo kritika mehaničke primjene zakona, već je i pokazatelj da se propis treba primjenjivati drugačije – uzimajući u obzir sve okolnosti pojedinog slučaja, tumačeći propis imajući u vidu njegovu svrhu i odnos prema drugim zakonima, osobito Konvenciji. Kušan, L., Presuda Europskog suda za ljudska prava: *Klauz protiv Hrvatske*, *Odvjetnik: glasilo, časopis Hrvatske odvjetničke komore*, vol. 87, br. 3 – 4, str. 46.

⁸² Bitan je sadržaj o kojem se odlučuje, a ne vrsta postupka u kojem se odlučuje, tako da se načelno može preispitivati suđenje u svim vrstama postupaka, od kaznenog, stegovnog, parničnog, upravnog, pa i postupaka pred drugim tijelima s javnim ovlastima. V. *amplius* Uzelac, A., *op. cit.* u bilj. 54, str. 105. Tako bi se o zaključcima do kojih je Sud došao u *Klauz protiv Hrvatske* i drugim odlukama obrađenim u radu trebalo voditi računa i u postupcima koji se ne vode radi naknade štete iako se pred hrvatskim sudom u konkretnom predmetu, kao i u većini analiziranih odluka, vodio postupak radi naknade štete. Dakle, ne bi se trebalo složiti sa zaključkom Županijskog suda u Varaždinu, Gž-2763/15-2 od 21. siječnja 2016.: „Zbog toga je prvostupanjski sud odredio pravilan kriterij za određivanje obveze naknade troškova postupka u ovom sporu, vodeći računa o vrsti i visini nastalih troškova strankama i o kriteriju njihovog uspjeha u sporu, što sadržajem žalbenih navoda tužitelja nije dovedeno u sumnju, odnosno tužitelj se poziva na odluke u vezi troškova postupka Vrhovnog suda RH i Europskog suda za ljudska prava iz sporova koji po svojoj vrsti ne odgovaraju sadržaju predmetnog spora, jer se poziva na sporove u kojima se odlučivalo o pravu na naknadu štete između oštećenika i štetnika.“

podnositeljevu zahtjevu, a imajući u vidu svoju sudsku praksu, Sud je stranke samoinicijativno pozvao da se očituju o mogućoj povredi prava na mirno uživanje vlasništva koje je zajamčeno čl. 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju.⁸³ Sud je istaknuo da podnositelj može tvrditi da je povrijeđeno pravo na mirno uživanje vlasništva samo ako se odluke koje pobija odnose na njegovo vlasništvo u smislu odredbe čl. 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju. S tim je u vezi Sud odredio da se vlasništvom može smatrati i potraživanje koje je dovoljno utvrđeno da bi se moglo smatrati imovinom. Takvim je potraživanjem smatrao podnositeljevo potraživanje naknade za štetu koju je dodijelio Vrhovni sud RH. Nametnutim troškovima prouzrokovano značajno smanjenje naknade Sud je smatrao miješanjem u podnositeljevo pravo da mirno uživa svoje vlasništvo. Vodeći se svojom praksom o povredi čl. 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju zbog troškova postupka, kao i razlozima zbog kojih je utvrdio povredu čl. 6., st. 1. Konvencije, Sud je odlučio da miješanje u podnositeljevo pravo na mirno uživanje vlasništva nije bilo razmjerno zaštiti općeg interesa, stoga je utvrdio povredu čl. 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju.

3.2.4. *Harrison McKee protiv Mađarske*

U *Harrison McKee protiv Mađarske*⁸⁴ podnositelj je pred mađarskim sudom tužio javnog tužitelja, ured regionalnog javnog tužitelja i ured glavnog javnog tužitelja zbog povrede prava osobnosti. Podnositelj je zahtijevao 390.000.000 mađarskih forinti na ime nematerijalne štete prouzrokovane netočnim informacijama iznesenim u kaznenom postupku koji se vodio protiv podnositelja. Zahtijevani je iznos bio rezultat podnositeljeve vlastite procjene za koju u obzir nije uzimao dotadašnju praksu sudova u pogledu određivanja naknada za nematerijalnu štetu. Prvostupanjski je sud odlučio odbiti podnositeljev zahtjev za naknadu štete iako je utvrdio povredu podnositeljeva prava na ugled. Takvu je odluku sud obrazložio suviše visoko postavljenim tužbenim zahtjevom za naknadu štete za koju je smatrao da se može ispraviti i isprikom. Sud je podnositelju naložio da plati sudsku pristojbu u iznosu od 879.000 mađarskih forinti. Odluku je potvrdio drugostupanjski sud naloživši podnositelju da plati 900.000 mađarskih forinti na ime sudske pristojbe za

⁸³ Sud ima ovlast preispitati okolnosti na koje se u svom zahtjevu poziva podnositelj u svjetlu cijele Konvencije. Izvršavajući tu ovlast, Sud nije vezan pravnom kvalifikacijom na koju se pozvao podnositelj zahtjeva, stoga je Sud slobodan činjenice i okolnosti slučaja sagledati i na drukčiji način. *Stankov protiv Bugarske*, zahtjev br. 68490/01, presuda od 12. srpnja 2007.; *Streletz, Kessler i Krenz protiv Njemačke*, zahtjev br. 34044/96, 35532/97, 44801/98, presuda od 22. ožujka 2001.

⁸⁴ *Harrison McKee protiv Mađarske*, zahtjev br. 22840/07, presuda od 3. lipnja 2014.

drugostupanjski postupak. Međutim, Vrhovni je sud u potpunosti odbio podnositeljev tužbeni zahtjev određivši da podnositelj mora snositi 1.836.000 mađarskih forinti, a koji su obuhvaćali izdatke nastale na svakoj razini postupka. Odluku o pristojbi Vrhovni je sud donio u skladu s odredbom koja je predviđala da iznos pristojbe, u slučaju revizije, treba činiti 10 % tužbenog zahtjeva pod uvjetom da ne bude niži od 10.000 i viši od 2.500.000 mađarskih forinti. Smatrajući troškove prekomjernima, podnositelj je pred Sudom tvrdio da mu je povrijeđeno pravo na mirno uživanje vlasništva predviđeno čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju. S tom se pravnom kvalifikacijom nije složio Sud koji je smatrao da treba ocijeniti predstavlja li nametnuta pristojba ograničenje pristupa sudu koje je spojivo s čl. 6., st. 1. Konvencije. Dakle, odlučujući o zahtjevu, Sud nije odstupio od svog shvaćanja da se pravo na pristup sudu može ograničiti, istaknuvši da posljedica ograničenja ne smije biti narušavanje same biti prava na pristup sudu. Hoće li zbog iznosa troškova pravo na pristup sudu biti ograničeno ovisi, prema mišljenju Suda, o okolnostima svakog pojedinog slučaja. Sud je u konkretnom predmetu značajnom okolnošću smatrao okolnost da je podnositelj pristojbu trebao platiti tek na kraju postupka.⁸⁵ Time je podnositelju bio omogućen pristup svakom stadiju postupka. Nadalje, Sud je primijetio da su sudovi na svakoj razini postupka, temeljem odredbe koja im je omogućavala fleksibilnost pri odlučivanju, dosudili pristojbu čiji je iznos bio niži od predviđenog maksimuma. Konkretno, Vrhovni je sud podnositelju naložio plaćanje pristojbe za 2.464.000 mađarskih forinti niže od zakonskog maksimuma. Sud je istaknuo da podnositelj nije dokazao osnovanost svog tužbenog zahtjeva, što ovaj predmet razlikuje od *Stankov protiv Bugarske*. Sud je smatrao da je podnositeljev zahtjev trebao biti razumniji jer je imao odvjetnika od kojeg se očekuje da je upoznat s postojećom sudskom praksom određivanja visine naknada u sličnim situacijama. Zbog tih je okolnosti Sud zaključio da su nametnuti troškovi bili proporcionalni legitimu cilju uredna funkcioniranja pravosudnog sustava i odvratanja od podnošenja neutemeljenih zahtjeva, stoga je podnositeljev zahtjev ocijenio nedopuštenim u skladu s čl. 35. Konvencije.

⁸⁵ Troškove bi, prema mađarskom zakonodavstvu, bio dužan snositi samo ako bi tužbeni zahtjev bio potpuno ili djelomično odbijen, i to razmjerno odbijenom dijelu zahtjeva.

3.2.5. *Marić protiv Hrvatske*

U *Marić protiv Hrvatske*⁸⁶ podnositelji zahtjeva tvrdili su kako im je zbog naloga da plate sve troškove zastupanja državnog odvjetništva povrijeđeno pravo na pristup sudu, osobito imajući u vidu tešku financijsku situaciju u kojoj su se nalazili i okolnosti zbog kojih su od države tražili naknadu štete. Naime, podnositelji su zahtjeva pokrenuli postupak protiv Republike Hrvatske tražeći naknadu štete zbog ubojstva njihova oca u JNA-ovom bombardiranju Županje 14. studenoga 1991. Do trenutka podnošenja tužbe pred hrvatskim sudovima nije bio okončan kazneni postupak protiv osoba za koje se tvrdilo da su odgovorne za bombardiranje. Drugostupanjski je sud, za razliku od prvostupanjskog suda, smatrao da tužbu treba odbaciti jer je podnesena izvan petogodišnjeg roka koji je predviđen ZOO-om.⁸⁷ Drugostupanjski se sud s prvostupanjskim nije složio ni u ocjeni da je tužbeni zahtjev osnovan zbog čega je prvostupanjski sud podnositeljima dosudio naknadu štete. Drugostupanjski je sud istaknuo da se u konkretnom slučaju radi o ratnoj šteti za koju ne odgovara Republika Hrvatska jer su ubojstvo počinile neprijateljske oružane snage u vrijeme rata. Donijevši takvu odluku, drugostupanjski je sud na temelju čl. 154., st. 1. ZPP-a odredio da podnositelji zahtjeva moraju podmiriti 27,750 kuna na ime troškova postupka koji su uključivali i troškove zastupanja državnog odvjetništva. Ustavni je sud smatrao da je odluka drugostupanjskog suda donesena na temelju zakona i u skladu s dotadašnjom sudskom praksom u pogledu rokova za podnošenje tužbe radi naknade štete.⁸⁸ Zaključio je i da iznos troškova čije je plaćanje naloženo podnositeljima ne predstavlja povredu prava na pristup sudu zajamčenog čl. 29. Ustava. Odlučujući o mogućoj povredi prava na pristup sudu, Sud odluku hrvatskih sudova da je u konkretnom slučaju riječ o ratnoj šteti za koju Republika Hrvatska ne odgovara nije ocijenio arbitrarnom. Stoga je pitanje podnošenja tužbe unutar zakonskog roka smatrao nevažnim. Budući

⁸⁶ *Miroslav Marić i Marijana Marić protiv Hrvatske*, zahtjev br. 37333/17, presuda od 3. prosinca 2020.

⁸⁷ Drugostupanjski se sud oslanja na tadašnji čl. 376. Zakona o obveznim odnosima kojim je za tražbinu za naknadu štete bio predviđen objektivni zastarni rok od pet godina. S druge strane, prvostupanjski je sud rok odredio na temelju tadašnjeg čl. 377. Zakona o obveznim odnosima koji je predviđao da zahtjev za naknadu štete prema odgovornoj osobi, u slučaju štete prouzrokovane kaznenim djelom, zastarijeva kad istakne vrijeme određeno za zastaru progona kaznenog djela kojim je šteta počinjena.

⁸⁸ Ustavni sud upućuje i na *Baničević protiv Hrvatske*, zahtjev br. 44252/10, presuda od 2. listopada 2012. u kojem je Sud odlučio ispitati je li podnositeljevo pravo na pristup sudu povrijeđeno ako sudovi o osnovanosti zahtjeva nisu odlučivali zbog isteka zastarnog roka. Odlučujući o zahtjevu, Sud je ustanovio da je praksa hrvatskih sudova u tumačenju čl. 377. ZOO-a razvijena te da je iz nje razvidno da se čl. 377. ZOO-a primjenjuje kada je pravomoćnom presudom u kaznenom postupku utvrđeno da je šteta uzrokovana kaznenim djelom, što nije slučaj u *Marić protiv Hrvatske*.

da je nedvojbeno da je smrt njihova oca ratna šteta, nisu postojali izgledi za uspjeh u sporu. Sud je primijetio da je postupak pokrenut iako je podnositelje zastupao odvjetnik koji je trebao predvidjeti neuspjeh. Posljedično, Sud je zaključio da nametnuti troškovi nisu predstavljali nerazmjeran teret podnositeljima zbog kojeg bi bilo povrijeđeno pravo na pristup sudu, stoga je odbio zahtjev podnositelja u skladu s čl. 35., st. 3. Konvencije.

3.2.6. Čolić protiv Hrvatske

Za razliku od *Klauz protiv Hrvatske* u predmetu *Čolić protiv Hrvatske*⁸⁹ podnositelj je zahtjeva u postupku koji je prethodio postupku pred Sudom naknadu štete zahtijevao od fizičke osobe koja ga je fizički napala. Hrvatski su sudovi utvrdili da je tuženik doista fizički napao podnositelja, odnosno da je podnositeljev tužbeni zahtjev bio osnovan. Prvostupanjski je sud podnositelju na ime naknade štete dosudio 8.360 kuna, što je činilo 65 % konačno postavljena tužbenog zahtjeva. Ostatak je tužbenog zahtjeva odbijen, a podnositelju je naloženo da tuženiku plati troškove u iznosu od 14.886 kuna. Žalbeni je sud djelomično preinačio odluku smatrajući da je prvostupanjski sud pogrešno odlučio o troškovima postupka ne vodeći računa o okolnosti da su troškovi postupka uglavnom nastali radi dokazivanja osnovanosti tužbenog zahtjeva i da tuženik nije imao dodatne troškove zbog prvotno postavljenog tužbenog zahtjeva. Međutim, Vrhovni je sud potvrdio odluku prvostupanjskog suda o troškovima postupka. Dakle, dosuđena je naknada štete zbog troškova bila izgubljena, zbog čega je podnositelj smatrao da mu je narušeno pravo na pristup sudu. Takav ishod, prema mišljenju Suda, a u nedostatku važnih razloga koji bi ga opravdali, čini pravo stranke na sud iluzornim i teoretskim. Ocjenjujući postojanje važnih razloga, Sud je istaknuo da su u sporovima između fizičkih osoba jamstva pristupu sudu jednako primjenjiva kao i u sporovima u kojima je jedna od stranaka država. U oba postupka stranka može snositi nerazmjerno veliko financijsko opterećenje koje može rezultirati povredom prava na pristup sudu. Činjenica da je tuženik u ovom predmetu privatna stranka predstavlja samo jednu od okolnosti koje se trebaju uzeti u obzir radi ocjene moguće povrede prava na pristup sudu. Sud je, uzimajući u obzir smjernice Vrhovnog suda Republike Hrvatske o mogućim iznosima naknade nematerijalne štete, podnositeljev tužbeni zahtjev smatrao razumnim i očekivanim. Posebno otežavajućim za

⁸⁹ *Čolić protiv Hrvatske*, zahtjev br. 49083/18, presuda od 18. studenog 2021.

podnositelja Sud je smatrao zanemarivanje Vrhovnog suda Republike Hrvatske da je podnositelj u potpunosti uspio u pogledu osnove tužbenog zahtjeva. S tim u vezi Sud je primijetio da sudovi, odlučujući o troškovima u konkretnom predmetu, nisu iskoristili diskrecijsku ovlast koju imaju na temelju čl. 154., st. 2. ZPP-a. Tom je odredbom bilo predviđeno da, u slučaju djelomična uspjeha u sporu, sud može odrediti da svaka stranka snosi svoje troškove ili da jedna stranka drugoj naknadi razmjernan dio troškova. Kako je istaknuo Sud, apsurdna je posljedica takve mehaničke primjene zakona da je podnositelj koji je dokazao da mu je nastala šteta morao platiti troškove skoro dvostruko veće od dosuđene naknade štete. Zbog svega je navedenog Sud utvrdio povredu čl. 6. st. 1. Konvencije.

3.2.7. *Štefek protiv Hrvatske*

U *Štefek protiv Hrvatske*⁹⁰ podnositelj zahtjeva tvrdio je da mu je u postupku pred hrvatskim sudovima povrijeđeno pravo na pristup sudu kao i pravo na mirno uživanje vlasništva. Smatrao je da je ograničenje njegovih prava bilo u suprotnosti s ciljevima Konvencije jer su troškovi koje je morao platiti tuženiku bili viši od naknade štete koja mu je u postupku dodijeljena. Naime, podnositelj je zahtjeva bio vozač vozila hitne medicinske pomoći koji je protiv svog poslodavca pokrenuo postupak zahtijevajući isplatu raznovrsnih naknada vezanih uz obavljanje posla. Podnositelj je prvim tužbenim zahtjevom tražio isplatu 254.141,12 kuna na ime naknade za prekovremene sate i slobodne dane tijekom pripravnosti. Eventualnim je tužbenim zahtjevom tražio isplatu 12.381,26 kuna, naknadu koja nije uključivala prvim zahtjevom zahtijevan iznos za prekovremene sate i slobodne dane. Odbivši prvi tužbeni zahtjev i prihativši eventualni zahtjev u cijelosti, prvostupanjski je sud tuženiku naložio da naknadi sve podnositeljeve troškove koji su iznosili 34.750,00 kuna. Do suprotnog je zaključka došao drugostupanjski sud koji je podnositeljev uspjeh u sporu cijenio u odnosu oba postavljena zahtjeva, zbog čega je smatrao da je podnositeljev uspjeh u sporu neznatan te je podnositelju naložio da tuženiku naknadi sve troškove postupka u iznosu od 13.375 kuna. Razmatrajući zahtjev, Sud je primijetio da je podnositelj oba zahtjeva postavio u skladu s mišljenjima vještaka, što visinu postavljenih zahtjeva čini opravdanom. Značajnim je Sud smatrao i činjenicu da je podnositelj u pogledu eventualnog zahtjeva uspio i s osnovom i s visinom tužbenog zahtjeva. U nedostatku drugih okolnosti slučaja koje bi opravdale

⁹⁰ *Štefek protiv Hrvatske*, zahtjev br. 6513/17, presuda od 2. lipnja 2022.

tako visok iznos nametnutih troškova, Sud je utvrdio povredu prava na pristup sudu. Uzmu li se u obzir činjenice slučaja, podnesci stranaka i utvrđenje povrede prava na pristup sudu, Sud je smatrao da nije potrebno razmotriti pitanje moguće povrede prava na mirno uživanje vlasništva.

3.2.8. *Žulić protiv Hrvatske*

U *Žulić protiv Hrvatske*⁹¹ podnositelj je zahtjeva pred hrvatskim sudom tužio banku radi utvrđenja ništetnosti klauzule ugovora o kreditu u dijelu koji se odnosio na promjenjivost kamatne stope. Podnositelj je zahtijevao i naknadu preplaćenih kamata. Zbog zakonodavnih izmjena banka i podnositelj zahtjeva sklopili su aneks ugovora o kreditu kojim je izmijenjena kamatna stopa i valuta kredita. Posljedično, podnositelj je povukao svoj tužbeni zahtjev istaknuvši kako je spor s bankom riješio izvan suda i da je banka u cijelosti udovoljila njegovu tužbenom zahtjevu. Iako je banka smatrala da sklapanjem aneksa ugovoru o kreditu nije udovoljila podnositeljevu tužbenom zahtjevu, prvostupanjski je sud odlučio da banka podnositelju treba naknaditi njegove troškove, i to na temelju čl. 158. ZPP-a. Drugostupanjski je sud, međutim, odlučio da svaka stranka mora snositi svoje troškove, oslanjajući se na analognu primjenu čl. 159. ZPP-a kojim je određeno da svaka stranka mora snositi svoje troškove postupka ako je parnica završena sudskom nagodbom. Vrhovni je sud podnositeljevu reviziju protiv odluke o troškovima proglasio nedopuštenom. Podnositelj je pred Sudom tvrdio da mu je povrijeđeno pravo na pristup sudu iz čl. 6., st. 1 Konvencije i pravo na mirno uživanje vlasništva iz čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju zato što je u konkretnom predmetu odluka suda da svaka stranka snosi svoje troškove bila protivna praksi Vrhovnog suda RH. Istaknuo je i da sudovi imaju različit pristup u odmjeraivanju troškova u situacijama sličnim njegovoj. Razmatrajući podnositeljev zahtjev, Sud je primijetio da hrvatski sudovi u situacijama sličnoj podnositeljevoj doista različito odlučuju o troškovima postupka, neki primjenjujući čl. 158. ZPP-a, a neki analogno primjenjujući čl. 159. ZPP-a. Sud je ustanovio i da iz prakse Vrhovnog suda proizlazi da se u predmetima sličnima podnositeljevu, a u kojima su nagodbe sklopljene izvan suda, ne bi trebao analogijom primjenjivati čl. 159. ZPP-a, već bi trebalo primijeniti čl. 158. ZPP-a ocjenom okolnosti slučaja. Međutim, Sud se nije složio s podnositeljevom tvrdnjom da je banka udovoljila njegovu tužbenom zahtjevu. Naime, aneks

⁹¹ *Žulić protiv Hrvatske*, zahtjev br. 69108/17, odluka od 1. rujna 2022.

ugovora o kreditu nije spominjao postupak koji je bio u tijeku, kao ni troškove postupka, a nije uređivao ni pitanje preplaćenih kamata čiju je isplatu tužbom potraživao podnositelj. Iako je praksa bila neujednačena, Sud nije našao da je podnositelju odlukom o troškovima postupka, koja je donesena moguće pogrešnom primjenom prava, nametnuto znatno financijsko opterećenje koje bi ugrozilo ostvarenje njegovih prava. Naprotiv, da je hrvatski sud o troškovima postupka odlučio na temelju čl. 158. ZPP-a, podnositelj bi vjerojatno bio snosio i troškove postupka koji su nastali banci. U konkretnom slučaju podnositelju uopće nije pripala naknada čiji bi iznos nametnutim troškovima bio znatno umanjen.⁹² Podnositelj je morao platiti isključivo svoje troškove postupka što je svojstveno parnici i u okolnostima konkretnog slučaja ne može se smatrati nerazmjernim ograničenjem prava na pristup sudu i prava na mirno uživanje vlasništva. Stoga je Sud zaključio da je podnositeljev zahtjev nedopušten.

3.3. MEĐUZAKLJUČAK

Cilj je odredaba o troškovima postupa osigurati uredno funkcioniranje pravosudnog sustava i odvratiti tužitelje od podnošenja neutemeljenih i pretjerano visokih zahtjeva, što je legitiman cilj. S druge strane, zaštita tužiteljevih subjektivnih prava, čije ostvarenje tužitelj traži pred sudom, bit će potpuna samo ako se tužitelju koji je u potpunosti uspio u sporu prizna pravo na naknadu troškova postupka. U slučaju djelomična uspjeha u sporu zaštita subjektivnih prava bit će ostvarena ako stranke ne budu morale snositi troškove koji predstavljaju financijski teret nerazmjern legitimanu cilju odredaba o troškovima postupka. Ocjenjujući predstavljaju li nametnuti troškovi nerazmjern teret, Sud se vodi okolnostima svakog slučaja. Tako je važnim okolnostima Sud smatrao osnovanost tužbenog zahtjeva (*Klauz protiv Hrvatske, Harrison McKee protiv Mađarske, Čolić protiv Hrvatske, Štefek protiv Hrvatske*), moguće znatno sniženje dosuđene naknade zbog nametnutih troškova postupka (*Stankov protiv Bugarske, Zaharieva protiv Bugarske, Klauz protiv Hrvatske, Čolić protiv Hrvatske, Štefek protiv Hrvatske*), počinjenje ozbiljnog kaznenog djela za koje je odgovorna država (*Klauz protiv Hrvatske*), nenastanak dodatnih troškova državnom odvjetništvu zbog previsoko postavljena zahtjeva (*Klauz protiv Hrvatske*), razvijenost odnosno nerazvijenost sudske prakse u skladu s kojom je podnositelj mogao

⁹² Sud je primijetio da se *Žulić protiv Hrvatske* razlikuje od *Čolić protiv Hrvatske* jer u *Žulić protiv Hrvatske* nije postojala naknada dosuđena podnositelju čiji je iznos znatno umanjen ili anuliran zbog troškova postupka, a što u pitanje može dovesti ostvarenje prava iz Konvencije.

predvidjeti ishod postupka i uopće razumno odmjeriti visinu zahtjeva (*Stankov protiv Bugarske, Zaharieva protiv Bugarske, Harrison McKee protiv Mađarske, Marić protiv Hrvatske, Čolić protiv Hrvatske, Štefek protiv Hrvatske*), stadij postupka u kojem je nametnuto plaćanje troškova postupka (*Stankov protiv Bugarske*), radi li se o sporu s državom ili privatnom strankom (*Stankov protiv Bugarske, Klauz protiv Hrvatske, Čolić protiv Hrvatske*) i sl. Sud je razmatrao i jesu li sudovi mehanički ili fleksibilno primjenjivali zakonske odredbe (*Stankov protiv Bugarske, Klauz protiv Hrvatske, Čolić protiv Hrvatske*). Ako bi okolnosti pojedinog slučaja ukazivale na to da troškovi postupka nisu razmjerni legitimnu cilju odredaba o troškovima postupka, Sud će utvrditi povredu prava na pristup sudu.

4. TROŠKOVI PARNIČOG POSTUPKA KAO OGRANIČENJE PRAVA NA MIRNO UŽIVANJE VLASNIŠTVA

4.1. PRAVO NA MIRNO UŽIVANJE VLASNIŠTVA

Pravo na mirno uživanje vlasništva zajamčeno je čl. 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju⁹³ kojim su predviđena pravila: pravilo općenite naravi koje uspostavlja načelo mirnog uživanja vlasništva, pravilo o lišavanju vlasništva čije je izvršenje podvrgnuto određenim uvjetima te pravilo kojim je državama omogućeno da nadziru upotrebu vlasništva u skladu s općim interesom.⁹⁴ Drugo i treće pravilo, koja se odnose se na miješanje u pravo na mirno uživanje vlasništva, treba tumačiti u svjetlu načela mirnog uživanja vlasništva.⁹⁵ Tako, miješanje u pravo na mirno uživanje vlasništva

⁹³ U prijevodu na hrvatski jezik čl. 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju glasi: „Svaka fizička ili pravna osoba ima pravo na mirno uživanje svojeg vlasništva. Nitko se ne smije lišiti svog vlasništva, osim u javnom interesu, i to samo uz uvjete predviđene zakonom i općim načelima međunarodnoga prava. Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne umanjuju pravo države da primijeni zakone koje smatra potrebnima da bi uredila upotrebu vlasništva u skladu s općim interesom ili za osiguranje plaćanja poreza ili drugih doprinosa ili kazni.“

⁹⁴ *Bruncona protiv Finske*, zahtjev br. 41673/98, presuda od 16. studenog 2004.; Harris, D. J.; O'Boyle, M.; Warbrick, C., *Law of the European Convention on Human Rights*, Oxford University Press, 2018., str. 872. sq.; Grgić, A.; Mataga, Z.; Longar, M.; Vilfan, A., *The Right to Property under the European Convention on Human Rights: A Guide to the Implementation of the European Convention on Human Rights and its Protocols*, Human Rights Handbook, No. 10, 2007., str. 10.

⁹⁵ *Holy monasteries protiv Grčke*, zahtjev br. 13092/87; 13984/88, presuda od 9. prosinca 1994.; Elijaš, D.; Marković, S.; Trgovac, S., Povreda konvencijskog prava na mirno uživanje vlasništva, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 36, br. 1, 2015., str. 250.

mora biti zakonito,⁹⁶ ono mora težiti ostvarenju legitimna cilja,⁹⁷ a mora biti i razumno razmjerno legitimnu cilju koji se njime nastoji postići.⁹⁸

Može li se odlukom o troškovima postupka narušiti pravo na mirno uživanje vlasništva? Za odgovor na to pitanje nužno je prvo utvrditi postojanje vlasništva koje bi bilo obuhvaćeno čl. 1. Protokolom br. 1. uz Konvenciju. Takvim se vlasništvom, primjerice, mogu smatrati i dospjela novčana potraživanja, a koja su presudom ili arbitražnom odlukom u dovoljnoj mjeri utvrđena da bi se mogla ispuniti.⁹⁹ Tako je u *Klauz protiv Hrvatske* Sud ustanovio da podnositelj uživa zaštitu vlasništva iz čl. 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju jer je konačnom presudom Vrhovnog suda priznato podnositeljevo potraživanje naknade štete koje se zato moglo smatrati dovoljno utvrđenim.

Postoje li kriteriji koje je nužno ocijeniti kako bi se utvrdila moguća povreda prava na mirno uživanje vlasništva zbog odluke o troškovima postupka čiji bi učinci bili nespojivi s ciljevima Konvencije? U nastavku rada prikazani su odgovori koje je u svojoj praksi ponudio Sud, a koji bi od značajnog utjecaja trebali biti i na odmjeravanje troškova postupka u praksi hrvatskih sudova.

⁹⁶ Harris, D. J.; O'Boyle, M.; Warbrick, C., *op. cit.* u bilj. 89, str. 878. *sq.*; Iako je uvjet zakonitosti izrijekom određen i samim čl. 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju, Sud je u *Iatridis protiv Grčke*, zahtjev br. 31107/96, presuda od 25. ožujka 1999. naglasio da miješanje u pravo na mirno uživanje vlasništva mora biti zakonito istaknuvši da se pitanje pravične ravnoteže između interesa zajednice i interesa pojedinca neće ni razmatrati ako se utvrdi da je miješanje nezakonito.

⁹⁷ *Dimitrovi protiv Rusije*, zahtjev br. 12655/09, presuda od 3. ožujka 2015.; Harris, D. J.; O'Boyle, M.; Warbrick, C., *op. cit.* u bilj. 89, str. 876. *sq.*

⁹⁸ *Lekić protiv Slovenije*, zahtjev br. 36480/07, presuda od 11. prosinca 2018.; *Kurban protiv Turske*, zahtjev br. 75414/10, presuda od 24. studenog 2020.

⁹⁹ *Stran Greek Refineries i Stratis Andreadis protiv Grčke*, zahtjev br. 13427/87, presuda od 9. prosinca 1994. Sud je ocijenio da postoji vlasništvo podnositelja zahtjeva jer je postojanje duga prema podnositeljima utvrđeno arbitražnom odlukom koja je bila konačna, obvezujuća i smatrala se izvršnom. Slično i *Burdov protiv Rusije*, zahtjev br. 33509/04, presuda od 15. siječnja 2009. S druge strane, potraživanje koje je utvrđeno nepravomoćnom presudom ne može se smatrati dovoljnom utvrđenim da bi se moglo izvršiti. V. *amplius Vodič kroz članak 1. Protokola br. 1 uz Europsku konvenciju o ljudskim pravima – Zaštita vlasništva*, Vijeće Europe/Europski sud za ljudska prava, 2019., str. 10. *sq.*

4.2. PRAKSA EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

4.2.1. *Perdigao protiv Portugala*

U *Perdigao protiv Portugala*¹⁰⁰ Sud je razmatrao jesu li troškovi dosuđeni u postupku izvlaštenja narušili pravo podnositelja na mirno uživanje vlasništva. Podnošenju zahtjeva Sudu prethodio je postupak izvlaštenja poljoprivrednog zemljišta podnositelja zahtjeva u korist BRISA-e. Budući da se stranke nisu mogle dogovoriti o naknadi za izvlaštenje, o njoj su odlučivali prvostupanjski i drugostupanjski sud te je u konačnici za naknadu određen iznos od 197.236,25 eura. Trgovačko je društvo bilo oslobođeno plaćanja sudske pristojbe, a podnositeljima je za sudsku pristojbu naloženo da plate 309.052,71 eura. Takvo je određivanje sudske pristojbe portugalski Ustavni sud ocijenio protivnim ustavnoj odredbi koja jamči pravo na pristup sudu. Posljedično, portugalski je sud preinačio odluku određivši da podnositelji moraju platiti sudsku pristojbu čiji iznos ne smije biti viši od naknade određene za izvlaštenje uvećane za 15.000 eura. Podnositelji su stoga na ime sudske pristojbe platiti iznos jednak dosuđenoj naknadi za izvlaštenje uvećanoj za 15.000 eura. S obzirom na to da je takav nalog za plaćanjem pristojbe zapravo anulirao dosuđenu naknadu, podnositelji su podnijeli zahtjev Sudu tvrdeći da im je povrijeđeno pravo na mirno uživanje vlasništva. Odlučujući o zahtjevu, Sud je naglasio da miješanje u mirno uživanje vlasništva ne smije biti arbitrarno i nezakonito. U svakom slučaju mora postojati razuman odnos razmjernosti između upotrijebljenih mjera i cilja koji se njima nastojao postići, odnosno mora se postići pravična ravnoteža između interesa zajednice i zahtjeva za zaštitom pojedinčeva prava na mirno uživanje vlasništva. Da bi se ocijenilo ostvarenje te ravnoteže, prema shvaćanju Suda, nužno je sagledati okolnosti slučaja, odnosno ispitati postoji li razuman odnos između iznosa sudske pristojbe i naknade za izvlaštenje, radnje stranaka u postupku kao i mjere koje je upotrijebila država. Pritom je važno voditi se ciljevima Konvencije da zajamčena prava moraju biti praktična i učinkovita, a ne teoretska i iluzorna. Sud je prvo primijetio da je podnositeljima protivna stranka bila država koja je nastupala *de iure imperii*, stoga se određivanje sudske pristojbe u ovom predmetu razlikuje od određivanja naknade u privatnopravnim sporovima. Paradoksalno je stoga da država jednom rukom, odnosno nametnutom sudskom pristojbom, uzima više negoli je dodijelila drugom, u ovom slučaju naknadom za izvlaštenje. Iako su podnositelji postavljanjem

¹⁰⁰ *Perdigao protiv Portugala* (Veliko vijeće), zahtjev br. 24768/06, presuda od 16. studenog 2010.

visokog tužbenog zahtjeva utjecali na visok iznos sudske pristojbe, Sud tu radnju ne smatra dovoljnim opravdanjem za toliku pristojbu. Sud je naglasio da pristojbu ne može opravdati ni znatan broj procesnih radnji zato što se ne mogu pripisati isključivo podnositeljima. Stoga je utvrđena povreda čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju. Troje je sudaca u izdvojenom mišljenju izrazilo svoje protivljenje takvom zaključku istaknuvši da je podnositelj odgovoran za previsoko postavljanje tužbenog zahtjeva, što nije bilo u skladu s mišljenjem ni jednog vještaka. Ovakva se situacija, prema shvaćanju troje sudaca, ne bi trebala razlikovati od situacija kada u privatnopravnom sporu tužitelj postavi zahtjev koji znatno premašuje iznos na koji ima pravo, odnosno tužitelji ne bi trebali biti povlašteni u postupku izvlaštenja.

4.2.2. *Hoare protiv Ujedinjenog Kraljevstva*

U *Hoare protiv Ujedinjenog Kraljevstva*¹⁰¹ podnositelj je zahtjeva tvrdio da je pretrpio povredu čl. 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju jer miješanje u njegovo pravo na mirno uživanje vlasništva nije bilo opravdano razlozima zaštite javnog interesa. Usto je isticao i nezakonitost odluke o troškovima. Naime, podnositelj je 1989. godine bio osuđen zbog pokušaja silovanja, a po izlasku iz zatvora osvojio je na lotu iznos od 7 milijuna GBP-a. Budući da žrtva ranije nije mogla ishoditi naknadu štete jer podnositelj nije imao dovoljno sredstava, žrtva je, nakon što je čula vijesti o podnositeljevu dobitku, pokrenula postupak protiv podnositelja radi naknade pretrpljene štete, i to 16 godina nakon počinjenja kaznenog djela. Prvostupanjski je sud tužbeni zahtjev odbio zbog zastare, istaknuvši da se zakonom predviđeni rok od 6 godina ne može produžiti. Žrtvi je naloženo i da plati podnositeljeve troškove postupka. Žalbeni je sud potvrdio odluku naloživši žrtvi da plati podnositeljeve troškove žalbenog postupka. Vrhovni je sud smatrao da rok, suprotno odlukama nižih sudova, treba biti produljen. Takvo je shvaćanje potkrijepio okolnostima slučaja poput prirode i ozbiljnosti počinjenog kaznenog djela, podnositeljev nedostatak financijskih sredstava tijekom propisanog roka zbog čega žrtva nije pokretala postupak te pokretanje postupak odmah nakon saznanja da je podnositelj dobio sredstva dostatna za naknadu štete. Odlučeno je i da podnositelj mora snositi troškove svake razine postupka u iznosu 537.885,20 GBP te naknadu štete

¹⁰¹ *Hoare protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, zahtjev br. 16261/08, odluka od 12. travnja 2011.

nastalu žrtvi u iznosu od 50.000 GBP. Podnositelj je pred Sudom tvrdio da je takva odluka nezakonita i da on takvu promjenu u tumačenju zakonske odredbe nije mogao predvidjeti.

Tumačeći čl. 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju, Sud je naglasio da je najvažniji zahtjev koji članak nameće zakonitost miješanja javne vlasti u pravo na mirno uživanje vlasništvo. Sud je napomenuo da je u svakom pravnom sustavu neizbježno da sudovi tumače pravne norme koliko god one jasne bile. Također, često će postojati potreba za razjašnjenjem pojedinih pitanja i za prilagodbu promjenjivim okolnostima. Sud je smatrao da je u konkretnom predmetu dano opširno i obrazloženo razmatranje zašto striktno tumačenje konkretne odredbe nije bilo prihvatljivo. Sud je izrazio shvaćanje da bi tumačenje odredaba o rokovima trebalo ići u prilog žrtvama kaznenog djela. Sud je zatim istaknuo da miješanje u pravo na mirno uživanje vlasništva mora težiti legitimnu cilju kako bi ono bilo u skladu s čl. 1. Protokolom br. 1. uz Konvenciju. Sud nije dvojio oko legitimnosti cilja odredbe koja predviđa nametanje neuspješnoj stranci da snosi troškove postupka. Nadalje, prema shvaćanju Suda, nužno je postići pravičnu ravnotežu odnosno razmjernost između zahtjeva za zaštitu javnog interesa i zahtjeva za zaštitu pojedinčeva prava na mirno uživanje vlasništva. Ocjenjujući okolnosti slučaja, Sud je podnositelju nametnute troškove ocijenio značajnim te je smatrao da je njihov iznos mogao biti niži da su sudovi u obzir uzeli podnositeljev djelomičan uspjeh u sporu. Međutim, Sud je okolnosti da podnositelj nije pristao sklopiti nagodbu i da su troškovi žrtve u postupku bili opravdani smatrao dovoljnim opravdanjem za odmjeravanje tog iznosa troškova. Posljedično, Sud nije utvrdio povredu čl. 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju te je podnositeljev zahtjev u tom dijelu odbacio kao očito neosnovan. Očito neosnovanim Sud je ocijenio i podnositeljev prigovor da mu je povrijeđeno pravo na pristup sudu. Pravo na pristup sudu nije narušeno jer je podnositelj troškove morao platiti na kraju postupka zbog čega je imao priliku iznijeti svoj slučaj pred sudom te su tijekom postupka zastupali su ga odvjetnici.

4.2.3. *Cindrić i Bešlić protiv Hrvatske*

U *Cindrić i Bešlić protiv Hrvatske*¹⁰² podnositelji zahtjeva tvrdili su da im je povrijeđeno pravo na mirno uživanje vlasništva jer im je sud naložio plaćanje prekomjernih troškova državnog odvjetništva nastalih zastupanjem Republike Hrvatske. Podnositeljima je plaćanje troškova naloženo u postupku u kojem su podnositelji od Republike Hrvatske zahtijevali naknadu štete zbog ubojstva njihovih roditelja. Za svakog od roditelja, koji su ubijeni 1992. godine na području Krajine koja je u tom trenutku bila izvan kontrole hrvatskih vlasti, podnositelji su zahtijevali 500.000 kn. Smatrajući da se u konkretnom predmetu nije radilo o terorističkom činu kako su to podnositelji smatrali, već o ratnoj šteti za koju Republika Hrvatska nije odgovorna jer su ubojstvo nedužnih civila počinili neprijatelji na okupiranom teritoriju RH za vrijeme Domovinskog rata, hrvatski su sudovi u potpunosti odbili tužbeni zahtjev podnositelja. Pritom je podnositeljima naloženo da plate troškove u iznosu od 52.000 kn. Budući da se prigovor podnositelja odnosio na nalog koji ih je obvezao da troškove zastupanja uplate u državni proračun, Sud je odlučio navodnu povredu podnositeljevih prava ocijeniti u svjetlu općeg pravila predviđenog čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju, a to je načelo mirnog uživanja vlasništva. Sud nije dvojio oko zakonitosti odluke o troškovima jer su presude donesene u skladu s čl. 154., st. 1. ZPP-a koji predviđa da stranka koja nije uspjela u sporu mora snositi troškove protivne stranke i njezina umješaka. Sud je potvrdio i svoje shvaćanje da je cilj koji se želi postići nalogom za plaćanje troškova prema čl. 154., st. 1. ZPP-a legitiman. Međutim, Sud je u konkretnom predmetu odlučujućim smatrao pitanje razmjernosti između legitimna cilja i upotrijebljenih mjera kojima se težilo postići ga. Odlučujući o razmjernosti, Sud je istaknuo da se shvaćanje podnositelja da je nastala šteta rezultat terorističkog čina ne može smatrati nerazumnim jer u trenutku podnošenja tužbe nije postojala sudska praksa koja je upućivala na jasne razlike terorističkog čina i ratne štete. Sud je zatim naglasio da je procjena troškova državnog odvjetništva prema Tarifi o nagradama i naknadi troškova za rad odvjetnika neprikladna jer se državno odvjetništvo, za razliku od odvjetnika, financira iz državnog proračuna. Za odluku o razmjernosti Sud je važnim faktorom smatrao i nepovoljnu financijsku situaciju podnositelja koja bi bila značajno narušena plaćanjem tolikih troškova. Posljedično, Sud je zaključio da je nalog za plaćanje punog iznosa troškova nerazmjernan teret podnositeljima, što je

¹⁰² *Cindrić i Bešlić protiv Republike Hrvatske*, zahtjev br. 72152/13, presuda od 6. rujna 2016.

dovelo do povrede čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju. Zbog istih je razloga Sud utvrdio da plaćanje punog iznosa troškova predstavlja nerazmjerno ograničenje prava na pristup sudu zbog čega je došlo do povrede i čl. 6., st. 1. Konvencije.¹⁰³

4.2.4. *Musa Tarhan protiv Turske*

I u *Musa Tarhan protiv Turske*¹⁰⁴ podnositelj je zahtjeva, zbog troškova koje je morao platiti u postupku izvlaštenja, pred Sudom tvrdio da je narušeno njegovo pravo na mirno uživanje vlasništva. Tijelo ovlašteno za izvlaštenje pokrenulo je postupak pred turskim sudom s obzirom na to da se podnositelj nije složio s procijenjenom vrijednošću zemljišta. U tom je postupku sud podnositelju kao naknadu za izvlaštenje dosudio 2.515 turskih lira. Istovremeno je i podnositelju i tijelu ovlaštenom za izvlaštenje sud naložio da si međusobno isplate 1.500 turskih lira na ime troškova postupka. Za donošenje odluke o povredi čl. 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju, Sud je potvrdio svoje shvaćanje zauzeto u predmetu *Perdigao protiv Portugala*. Tako je Sud nužnim smatrao ocijeniti jesu li troškovi i dosuđena naknada u razumnom odnosu razmjernosti, radnje stranaka u postupku te mjere koje je nametnulo i provelo tijelo javne vlasti. Ocjenjujući okolnosti slučaja, Sud je istaknuo da se podnositelja ne može smatrati gubitnikom u postupku jer je procijenjena vrijednost zemljišta u postupku pred turskim sudom bila triput veća od vrijednosti koju je odredilo tijelo ovlašteno za izvlaštenje. Dakle, nalog podnositelju da plati troškove suprotne stranke ne može biti opravdan neuspjehom u sporu. Također, Sud je primijetio da nema dokaza da je podnositeljev zahtjev bio pretjeran ili da je poduzimao neopravdane procesne radnje zbog kojih su rasli troškovi suprotne stranke. Nadalje, stvarni je primatelj troškova koje je platilo tijelo bio odvjetnik podnositelja, a ne podnositelj, stoga se ne može reći da su se troškovi poništili i da podnositelj nije snosio teret. Rezultat je toga bio da svaka stranka snosi svoje troškove, što je Sud

¹⁰³ Nije sasvim jasno koje su razlike u utvrđivanju povrede prava na pristup sudu i prava na mirno uživanje vlasništva, odnosno u kojem će slučaju Sud odlučiti zahtjev razmotriti samo iz perspektive čl. 6., st. 1. Konvencije ili samo iz perspektive čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju ili iz perspektive obaju članaka. Grgić, A.; Mataga, Z.; Longar, M.; Vilfan, A., *op. cit.* u bilj. 89, str. 17. *sqq.*, naslućuju da će Sud razmatrati povredu čl. 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju ako je od odlučujuće važnosti ishod postupka pred nacionalnim sudom, a da će čl. 6., st. 1. Konvencije bit razmatran ako je naglasak na provođenju postupka. Drugo je shvaćanje da nije potrebno odlučivati o mogućoj povredi prava na mirno uživanje vlasništva ako Sud, nakon što je utvrdio povredu prava na pristup sudu, ne može nagađati kakva bi ishod postupka bio bila da je podnositelj imao učinkovit pristup sudu. *Vodič kroz članak 1. Protokola br. 1 uz Europsku konvenciju o ljudskim pravima – Zaštita vlasništva, op. cit.* u bilj. 94, str. 33.

¹⁰⁴ *Musa Tarhan protiv Turske*, zahtjev br. 12055/17, presuda od 23. listopada 2018.

u konkretnom predmetu smatrao nespojivim s pravom na mirno uživanje vlasništva iz dvaju razloga. Ponajprije, izvlaštenje je izvršila država u okviru javnih ovlasti i podnositelja se ne može smatrati odgovornim za pokretanje postupka. Također, miješanje u pravo na mirno uživanje vlasništva nespojivo je s čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju jer su troškovi činili 60 % podnositelju dosuđene naknade, što je Sud ocijenio nerazmjernim opterećenjem te je utvrdio povredu čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju.

4.2.5. *Horvat protiv Hrvatske*

Sud je u *Horvat protiv Hrvatske*¹⁰⁵ podnositeljev zahtjev proglasio nedopuštenim. Postupku pred Sudom prethodila je odštetna parnica u kojoj je podnositelj tužio dva osiguravajuća društva radi naknade štete nastale u prometnoj nesreći. Njegov je tužbeni zahtjev iznosio 130.000 kuna, a općinski je sud prvotno smatrao da mu pripada pravo na 41.050 kuna, što je 32 % zahtijevane naknade. Sud je zaključio da je podnositelj doprinio nastanku štete jer je pristao voziti se s vozačem koji je bio pod utjecajem alkohola i pritom se nije vezao. Sud je podnositeljev doprinos nastanku štete procijenio na 40 %. Posljedično, podnositelj je u pogledu osnove tužbenog zahtjev uspio sa 60 % koju je vrijednost sud izračunao u odnosu na 41.050 kuna, stoga je podnositelju u konačnici dosudio 24.630 kuna na ime naknade štete. Konačno određena naknada štete činila je 19 % podnositeljeva tužbenog zahtjeva. Odlučujući o troškovima postupka, sud je kao uspjeh podnositelja u obzir uzeo samo tih 19 %. Tako je podnositelju naložio da tuženicima naknadi troškove postupka u iznosu od 40.022 kuna, a tu su odluku općinskog suda potvrdili i županijski sud i Vrhovni sud Republike Hrvatske. Budući da su ti troškovi koje je morao platiti tuženicima bili znatno viši od naknade štete koja mu je dosuđena, podnositelj je smatrao da su mu bili povrijeđeni pravo na mirno uživanje vlasništva i pravo na pristup sudu. Razmatrajući podnositeljev prigovor, Sud je primijetio da je podnositeljev zahtjev bio neopravdano visok, što je rezultiralo porastom visine troškova. Sud je istaknuo da podnositelj u dokazivanju osnove tužbenog zahtjeva nije uspio u potpunosti, već samo djelomično. Prema shvaćanju Suda ta dva čimbenika opravdavaju odmjeravanje troškova čiji je iznos financijski nepovoljan za podnositelja. Sud je primijetio da su hrvatski sudovi zanemarili da se glavnina procesnih radnji odvijala radi

¹⁰⁵ *Horvat protiv Hrvatske*, zahtjev br. 27702/16, odluka od 22. veljače 2022.

dokazivanja osnove tužbenog zahtjeva, a što nije uzeo u obzir prilikom odlučivanja o troškovima. Međutim, Sud smatra da su u konkretnom predmetu za podnositelja nepovoljni troškovi primarno rezultat dvaju gore navedenih razloga, stoga je zahtjev proglasio nedopuštenim.

4.2.6. *Perša protiv Hrvatske*

Sud je u *Perša protiv Hrvatske*¹⁰⁶ podnositeljev zahtjev proglasio nedopuštenim smatrajući da okolnosti slučaja nisu potpale ni pod jednu od dviju situacija u kojima se najčešće, zbog visokih troškova postupka, postavlja pitanje moguće povrede čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju. Tako je Sud upozorio da će se pitanje povrede prava najčešće postaviti u situaciji kada su nerazumno visoki troškovi dosuđeni u postupku u kojem je stranka uspjela s osnovom tužbenog zahtjeva, ali ne i s njegovom visinom, a iznos troškova premaši veliki dio dosuđene naknade ili čak i čitavu naknadu. Također, povreda prava Konvencije moguća je i u situaciji kada stranka, zbog nemogućnosti predviđanja ishoda postupka, ni u jednom dijelu nije uspjela s dokazivanjem osnove tužbenog zahtjeva. U konkretnom je predmetu podnositelj tužio Republiku Hrvatsku radi naknade štete u iznosu od 427.549,25 kn. Podnositelj je tvrdio da mu je šteta nastala jer Republika Hrvatska nije nadzirala štedionicu zbog čijeg je stečaja on izgubio svoju štednju. Odbivši podnositeljev tužbeni zahtjev, sud mu je naložio da Republici Hrvatskoj plati 15.000 kn troškova zastupanja državnog odvjetništva. Sud je zaključio da je takvo miješanje u podnositeljevo pravo na mirno uživanje vlasništva bilo zakonito i da je težilo legitimnom cilju. Budući da je postojala praksa Vrhovnog suda koja je jasno upućivala na to da ne postoji odgovornost države u situacijama kao što je bila podnositeljeva, Sud je smatrao da je podnositelj mogao predvidjeti ishod postupka. Osim toga, Sud je izrazio svoje stajalište da troškovi, čije je plaćanje naloženo podnositelju, nisu nerazumno visoki u odnosu na vrijednost predmeta spora.

¹⁰⁶ *Perša protiv Hrvatske*, zahtjev br. 50014/15, presuda od 8. ožujka 2022.

4.2.7. *Bursać i drugi protiv Hrvatske*

U *Bursać i drugi protiv Hrvatske*¹⁰⁷ Sud je razmatrao predstavljaju li troškovi zastupanja državnog odvjetništva, čije je plaćanje naloženo u postupku u kojemu domaći sudovi o zahtjevu nisu odlučili zbog zastare, ograničenje prava na mirno uživanje vlasništva i prava na pristup sudu koje je nerazmjerno legitimnu cilju.¹⁰⁸ Do postupka pred hrvatskim sudovima došlo je nakon što je otac petero podnositelja zahtjeva ubijen u dvorištu svoje kuće. Otac podnositelja zahtjeva bio je civil srpske nacionalnosti koji se za vrijeme vojno-redarstvene operacije Oluja nalazio na području Krajine. Trojica su hrvatskih vojnika, prema navodima majke i ujaka podnositelja zahtjeva, 6. kolovoza 1995. razgovarala s ocem podnositelja zahtjeva, a ubrzo zatim čula se pucnjava. Kada su vojnici bili otišli, oca podnositelja zahtjeva pronašli su mrtvog.

Otac podnositelja zahtjeva bio je naveden na listi osoba ubijenih za vrijeme Oluje koju je Državno odvjetništvo Republike Hrvatske u svibnju 2011. godine predalo Županijskom državnom odvjetništvu kako bi se istražilo jesu li navedene osobe bile žrtve ratnog zločina. U studenom 2011. godine podnositeljica zahtjeva podnijela je kaznenu prijavu tvrdeći da su nepoznati pripadnici Hrvatske vojske počinili ratni zločin protiv njezina oca. Županijsko državno odvjetništvo u Karlovcu obavijestilo ju je 2017. godine da nisu otkrivena nova saznanja, ali da istraga još traje.

Podnositelji su zahtjeva 2005. godine pokrenuli građanski postupak protiv Republike Hrvatske zahtijevajući 20.000 kuna na ime materijalne štete i 220.000 kuna svaki na ime nematerijalne štete prouzrokovane ubojstvom njihova oca. Podnositelji su, a na njihov zahtjev, oslobođeni plaćanja troškova postupka zbog njihove otežane financijske situacije. Pet godina kasnije prvostupanjski je sud odbio tužbu jer nije podnesena unutar petogodišnjeg roka propisanog ZOO-om. Odredbu čl. 377. ZOO-a¹⁰⁹ koja je predviđala duži rok sud je smatrao neprimjenjivom na konkretan slučaj jer počinitelji ubojstva nisu bili poznati niti je postojala presuda kojom je utvrđeno kazneno djelo. Odbivši tužbu, sud je podnositeljima naložio da plate 60.000 kuna troškova zastupanja državnog

¹⁰⁷ *Bursać i ostali protiv Hrvatske*, zahtjev br. 78836/16, presuda od 28. travnja 2022.

¹⁰⁸ Riječ je o prvom predmetu u kojem je Europski sud za ljudska prava razmatrao povredu prava zbog troškova nametnutih u postupku u kojemu zahtjevu nije odlučeno zbog zastare.

¹⁰⁹ Čl. 377., st. 1. ZOO-a: „Kad je šteta uzrokovana krivičnim djelom, a za krivično gonjenje je predviđen dulji rok zastare, zahtjev za naknade štete prema odgovornoj osobi zastarijeva kad istekne vrijeme određeno za zastau krivičnog gonjenja.“

odvjetništva. Ti su se troškovi odnosili na radnje sastava odgovora na tužbu i zastupanja na dvama ročištima. Takvu su odluku potvrdili i županijski sud i Vrhovni sud RH.

Sud se složio sa shvaćanjem da nametnuti troškovi predstavljaju ograničenje prava na mirno uživanje vlasništva te je smatrao da zahtjev treba ocijeniti u okviru prvog pravila čl. 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju. U konkretnom je predmetu Sud ograničenje na mirno uživanje vlasništva smatrao zakonitim jer su sudovi troškove odredili na temelju čl. 154., st. 1. ZPP-a. Tim člankom predviđeno ograničenje prava na mirno uživanje vlasništva teži legitimnu cilju osiguranja uredna funkcioniranja pravosudnog sustava i odvratanja tužitelja od podnošenja neutemeljenih zahtjeva. Da bi ograničenje bilo u skladu s čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju, nužno je postići pravičnu ravnotežu između prava zajamčenog tim člankom i općeg interesa, odnosno nametnuti troškovi moraju biti razmjerni legitimnom cilju. Prosudujući postoji li pravična ravnoteža u konkretnom predmetu, Sud je istaknuo da se na čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju ne može zasnovati legitimno očekivanje da se tužitelja, čak i ako se nalazi u teškoj financijskoj situaciji, oslobodi plaćanja troškova u postupcima protiv države. Bitnim je smatrao ocijeniti postoje li okolnosti poput očito neutemeljena tužbenog zahtjeva ili promašenog tužbenog zahtjeva, odmjeravanja troškova državnog odvjetništva u iznosu jednakom iznosu zastupanja odvjetnika i teške financijske situacije podnositelja. U vezi s tužbenim zahtjevom, trebalo je utvrditi jesu li podnositelji u vrijeme podnošenja tužbe znali za protek roka i jesu li mogli predvidjeti izgled uspjeha u sporu. Sud je zauzeo stajalište da u vrijeme podnošenja tužbe nije postojala razvijena sudska praksa za primjenu čl. 377. ZOO-a koja bi jasno upućivala primjenjuje li se duži rok jedino ako je šteta nastala počinjenjem kaznenog djela. Čak i da je postojala praksa sudova s kojom su podnositelji trebali biti upoznati, prema shvaćanju Suda, nije nerazumno da su podnositelji očekivali da će sud primijeniti rok povoljniji za podnositelje kao žrtve teških kršenja ljudskih prava. To je shvaćanje Sud potkrijepio napretkom u zaštiti ljudskih prava u relevantnom trenutku kao i socijalnim promjenama i posljedicama rata. Sud je naglasio da Konvencija i njezini protokoli trebaju biti tumačeni kao cjelina kako bi se postigao sklad između odredaba. Posljedično, iako se zahtjev nije temeljio na pravu na život predviđenom čl. 2. Konvencije i zabrani mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg ponašanja određenoj čl. 3. Konvencije, u ovom je predmetu Sud, odlučujući o povredi čl. 1. Protokola br. 1., u obzir uzeo i prava zajamčena tim temeljnim odredbama Konvencije. Iz takve se perspektive podnositeljev zahtjev ne može ocijeniti nerazumnim ili promašenim. Sud je smatrao da je, u situaciji kada istraga nije rezultirala identificiranjem

počinitelja i njihovim kažnjavanjem te kada počinitelji u nedostatku osuđujuće presude nisu mogli ishoditi naknadu za štetu, nametanje troškova podnositeljima dodatno pogoršalo traumu koju su proživjeli, što je protivno Konvenciji. Neopravdanim je smatrao odmjeravanje troškova zastupanja državnog odvjetništva na način jednak odmjeravanju troškova odvjetnika, oslonivši se na shvaćanje zauzeto u predmetu *Cindrić i Bešlić protiv Hrvatske* da se državno odvjetništvo financira iz državnog proračuna zbog čega se nalazi u položaju različitom od položaja odvjetnika. Otežavajućom okolnošću za podnositelje Sud je smatrao njihovu tešku financijsku situaciju. Zbog sveg je navedenog Sud utvrdio povredu čl. 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju. Iako su se podnositelji pozvali i na povredu čl. 6., st. 1. Konvencije, Sud je smatrao da, zbog utvrđenja u pogledu povrede na mirno uživanje vlasništva, ne mora donijeti odvojenu odluku za prigovor o povredi prava na pristup sudu.

4.3. MEĐUZAKLJUČAK

Tražbina utvrđena pravomoćnom presudom i može se izvršiti predstavlja vlasništvo čija je zaštita predviđena čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju. Pravo na mirno uživanje tog vlasništva može se dovesti u pitanje odlukom o troškovima postupka čiji je iznos znatan. Povreda prava na mirno uživanje vlasništva postojala bi ako odluka o troškovima ne bi bila donesena na temelju zakona. Ako bi odluka i bila donesena na temelju zakona, no bez legitimna cilja, pravo na mirno uživanje vlasništva bilo bi narušeno. Međutim, ako bi zakonita odluka o troškovima težila ostvarenju legitimna cilja, za usklađenost s čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju nužno je da između odluke o troškovima postupka i pojedinačeva prava na mirno uživanje vlasništva bude postignuta ravnoteža. Ocjena o postignutoj ravnoteži donijet će se uzimajući u obzir okolnosti slučaja poput osnovanosti zahtjeva odnosno postignutog uspjeha u sporu (*Hoare protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, *Musa protiv Turske*, *Bursać protiv Hrvatske*, *Horvat protiv Hrvatske*), a osobito u slučaju protiv državnih vlasti (*Musa Tarhan protiv Turske*, *Perdigao protiv Portugala*), razumna odmjeravanje tužbenog zahtjeva (*Perdigao protiv Portugala*, *Musa Tarhan protiv Turske*, *Horvat protiv Hrvatske*), radnji koje su poduzete u postupku (*Perdigao protiv Portugala*), sklonosti stranke za mirnim rješenjem spora (*Hoare protiv Ujedinjenog Kraljevstva*), teške financijske situacije podnositelja zahtjeva (*Bursać protiv Hrvatske*), odmjeravanja troškova zastupanja državnog odvjetništva na jednak način kao što se odmjeravaju troškovi odvjetnika (*Bursać protiv Hrvatske*), mogućnost

predviđanja uspjeha u sporu na temelju sudske prakse (*Perša protiv Hrvatske, Bursać protiv Hrvatske*). Važnim je Sud smatrao i jesu li sudovi odredbe primjenjivali mehanički ili fleksibilno (*Hoare protiv Ujedinjenog Kraljevstva*). Ako bi ocjena okolnosti slučaja pokazala da nametnuti troškovi nisu razmjerni legitimnu cilju, utvrdit će se povreda prava na mirno uživanje vlasništva.

5. ZAKLJUČAK

Iz prakse Europskog suda za ljudska prava proizlazi da prekomjerni troškovi postupka mogu prouzrokovati povredu prava na pristup sudu i prava na mirno uživanje vlasništva iz Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Nijedno od tih dvaju prava nije apsolutno, odnosno svako je od njih podložno ograničenjima. Zakonsko ograničenje prava na pristup sudu prepušteno je državama koje pri reguliranju uživaju određenu slobodu procjene jer svaka od njih najbolje zna što su interesi društva koje treba zaštititi. Cilj koji se tim ograničenjem nastoji postići mora biti legitiman. Primjerice, zakonska odredba kojom se predviđa da troškove postupka snosi stranka koja je u potpunosti ili djelomično izgubila u sporu zakonsko je ograničenje prava na pristup sudu čiji je legitiman cilj odvratiti tužitelja od podnošenja neutemeljenih zahtjeva i osigurati uredno funkcioniranje pravosudnog sustava. Kako pravo na pristup sudu ne bi bilo povrijeđeno, troškovi nametnuti u svakom pojedinom slučaju moraju biti razmjerni legitimnu cilju koji se nastoji postići predviđenim zakonskim ograničenjem. Ni u kojem slučaju, prema shvaćanju Europskog suda za ljudska prava, ograničenja predviđena zakonskim odredbama i njihova primjena ne smiju ugroziti samu bit prava na pristup sudu.

Kako bi se pravo na pristup sudu doista i ostvarilo, odnosno kako ono ne bi ostalo teoretskim i iluzornim, nužno je voditi se okolnostima konkretnog slučaja prilikom odlučivanja o troškovima postupka. U svojoj je praksi Sud istaknuo da se za odluku o troškovima postupka, osim uspjeha u pogledu visine tužbenog zahtjeva, u obzir mora uzeti i uspjeh u pogledu osnove tužbenog zahtjeva. Uspjeh u pogledu osnove tužbenog zahtjeva osobito je važan u slučajevima u kojima se naknada štete zahtjeva od države za koju je utvrđena odgovornost za štetu. Odluci o povredi prava na pristup sudu doprinijet će i faktično sankcioniranje tužitelja zbog postavljanja previsokog tužbenog zahtjeva u situacijama kada ne postoji razvijena sudska praksa na temelju koje bi tužitelj mogao odmjeriti razumniji tužbeni zahtjev. Sankcioniranje tužitelja zbog previsoka tužbenog zahtjeva

neće biti opravdano legitimnim ciljem ako time državnom odvjetništvu koje zastupa državu nisu nastali dodatni troškovi. Primjenjujući zakonske odredbe o troškovima, sudovi ne bi trebali zanemariti ni okolnosti poput stadija postupka u kojem su troškovi nametnuti, financijske sposobnosti stranke koja treba snositi troškove te promjena u zakonodavstvu i praksi. Dakle, odlučujući o troškovima postupka, sudovi ne smiju odredbe primjenjivati mehanički ne vodeći računa o nužnosti da se pravo na pristup sudu stvarno i ostvari u svakom slučaju.

Pred Europskim sudom za ljudska prava postavilo se i pitanje mogu li nametnuti troškovi povrijediti pravo na mirno uživanje vlasništva zajamčeno čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju. Da bi uopće mogao razmatrati postojanje povrede čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju, nužno je da se odluka u pitanju odnosi na podnositeljevo vlasništvo. Pojam vlasništva u smislu te odredbe ima autonomno značenje, stoga prema shvaćanju Suda, vlasništvo može činiti i podnositeljevo potraživanje koje je u dovoljnoj mjeri utvrđeno konačnom i obvezujućom sudskom ili arbitražnom odlukom. Takvim je potraživanjem Sud ocijenio i potraživanje naknade štete, iznos koji se konačnom odlukom dodijeli podnositelju. Znatno smanjenje dosuđene naknade štete prouzrokovano nametnutim troškovima predstavlja miješanje u pravo na mirno uživanje vlasništva. Sud će nerijetko sukladnost takvog miješanja s Konvencijom ocijeniti u svjetlu prvog pravila sadržanog u čl. 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju, a koje sadrži opće načelo mirnog uživanja vlasništva.

Kako miješanje u pravo na mirno uživanje vlasništva ne bi rezultiralo njegovom povredom, miješanje treba biti u skladu s načelom zakonitosti. Troškovi kojima se miješa u pravo na mirno uživanje vlasništva trebaju biti razmjerni legitimnu cilju koji se miješanjem želi postići. Te je zahtjeve moguće ostvariti ako se u svakom pojedinom slučaju, a prilikom odlučivanja o troškovima postupka, u obzir uzmu i okolnosti tog slučaja. U dosadašnjoj je praksi Sud istaknuo da se o troškovima treba odlučiti imajući u vidu okolnosti poput mogućnosti tužiteljeva predviđanja ishoda spora, neopravdana postavljanja previsokog tužbenog zahtjeva, financijske sposobnosti osobe kojoj su troškovi nametnuti, djelomična uspjeha u pogledu osnove tužbenog zahtjeva. U predmetima u kojima je jedna od stranaka država ne smije se zanemariti da je državno odvjetništvo u položaju drugačijem od položaja odvjetnika, stoga se troškovi njihova zastupanja ne bi trebali određivati na jednak način. Posljedica odluke o troškovima u takvim sporovima ne bi trebala biti takva da se zbog troškova zastupanja državnog odvjetništva tužitelju praktički oduzme

naknada koju mu je država obvezana isplatiti. Primjenjujući odredbe o troškovima, sudovi bi trebali donijeti odluke čije izvršenje strankama ne bi onemogućilo stvarno ostvarivanje prava na mirno uživanje vlasništva.

LITERATURA

Članci i knjige

Brozović, J.; Oslobođenje od sudskih pristojbi kao preduvjet ostvarenja prava na pristup pravosuđu, *Pravni vjesnik: časopis za pravne i društvene znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku*, vol. 33., br. 3 – 4, 2017., str. 41 – 70

Bulka, Z., Troškovi parničnog postupka i matematika – (ne) pravda za tužitelja, *Pravo i porezi*, vol. 21, br. 7/8, 2012., str. 80 – 84

Čuveljak, J., Troškovi parničnog postupka, *Pravo i porezi*, vol. 28, br. 10, 2019., str. 42 – 46

Dika, M., Konačno snošenje troškova postupka parničnog postupka – pokušaj sustavne prezentacije i redefiniranje instituta, *Pravo u gospodarstvu*, vol. 44, br. 4., 2005., str. 54 – 89

Dika, M., Naknada troškova u slučaju povlačenja tužbe i odricanja od tužbenog zahtjeva prema noveliranom Zakonu o parničnom postupku, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 41, br. 1, 2021., str. 1 – 37

Dika, M., O nekim novinama u uređenju parničnog postupka: prema Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku iz svibnja 2016., *Informator*, vol. 64., br. 6423, 2016., str. 1 – 3

Dika, M., Opće uređenje odlučivanja o naknadi troškova parničnog postupka, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 72., br. 1 – 2, 2022., str. 81 – 118

Elijaš, D.; Marković, S.; Trgovac, S., Povreda konvencijskog prava na mirno uživanje vlasništva, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 36, br. 1, 2015., str. 239 – 257

Elijaš, D.; Marković, S.; Trgovac, S., Pravo na pristup sudu kao aspekt prava na pravično suđenje, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 37, br. 1, 2016., str. 385 – 420

Grgić, A.; Mataga, Z.; Longar, M.; Vilfan, A., *The Right to Property under the European Convention on Human Rights: A Guide to the Implementation of the European Convention on Human Rights and its Protocols*, Human Rights Handbook, No. 10, 2007.

Harris, D. J.; O'Boyle, M.; Warbrick, C., *Law of the European Convention on Human Rights*, Oxford University Press, 2018.

Hodges, C.; Vogenauer, S.; Tulibacka, M., *The Costs and Funding of Civil Litigation – A Comparative Perspective*, Hart Publishing, Oxford and Portland, 2010.

Hrvatinić, B., Naknada troškova parničnog postupka, *Hrvatska gospodarska revija*, vol. 47, br. 11, 1998., str. 1305 – 1310

Jelušić, D., Novo normativno rješenje instituta naknade parničnih troškova u situaciji parcijalnog uspjeha u sporu, *Pravo i porezi*, vol. 28, br. 11, 2019., str. 82 – 85

Jelušić, D., Snošenje troškova parničnog postupka u slučaju parcijalnog stranačkog uspjeha u sporu – neujednačenost sudske prakse i pogrešna primjena materijalnog prava, *Hrvatska pravna revija*, vol. 8., br. 9, 2008., str. 95 – 100

Kušan, L., Presuda Europskog suda za ljudska prava: Klauz protiv Hrvatske, *Odvjetnik: glasilo, časopis Hrvatske odvjetničke komore*, vol. 87, br. 3 – 4, str. 44 – 46

Lovrić, M., Pravo na pristup sudu kao esencija vladavine prava, *Financije i pravo*, vol. 7, br. 1, 2019., str. 31 – 63

Poljić, A., Kontradiktornost pravila parničnog postupka za dosuđivanje troškova u slučaju djelomičnog povlačenja tužbe, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 42, br. 1, 2021., str. 227 – 245

Settem, O. J., *Application of the 'Fair Hearing' Norm in ECHR Article 6(1) to civil proceedings: with special emphasis on the balance between procedural safeguards and efficiency*, Springer, Cham-Heidelberg-New York-Dordrecht-London, 2016.

Šago, D., Troškovi parničnog postupka u slučaju djelomičnog uspjeha u sporu, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 42., br. 2, 2021., str. 433 – 450

Šarin, D., Pravo na pristup sudu u praksi Europskog suda za ljudska prava, *Pravni vjesnik*, vol. 31, br. 3 – 4, 2015., str. 267 – 296

Triva, S.; Dika, M., *Građansko parnično procesno pravo*, Zagreb, 2004.

Van Dijk, P. *et al.* (ur.), *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, Intersentia, 2018.

Vodič kroz članak 1. Protokola br. 1 uz Europsku konvenciju o ljudskim pravima – Zaštita vlasništva, Vijeće Europe/Europski sud za ljudska prava, 2019.

Vučković, V., Troškovi parničnog postupka kod djelomičnog uspjeha stranaka prema Nacrtu prijedloga Zakona o parničnom postupku, *Hrvatska pravna revija*, br. 4, 2017., str. 85 – 87

Popis propisa

Ustav Republike Hrvatske, *Narodne novine* 85/2010 – pročišćeni tekst, 05/14

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, *Narodne novine – Međunarodni ugovori* br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10

Zakon o parničnom postupku, *Službeni list SFRJ*, br. 4/77, 36/77, 6/80, 36/80, 43/82, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, 35/91; *Narodne novine*, br. 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19, 80/22

Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku, *Narodne novine*, 70/2019

Zakon o parničnom postupku, *Službeni list SFRJ*, br. 4/77, 36/77, 36/80, 6/80, 69/82, 43/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, 35/91 i *Narodne novine*, br. 53/91, 91/92, 112/99, 129/00, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 96/08, 84/08, 123/08, 57/11, 25/13

Praksa hrvatskih sudova

U-III/617/2011 od 2. srpnja 2015.

U-III/4029/2013 od 19. prosinca 2017.

U-III-/774/2017 od 10. ožujka 2021.

U-III-4029/13 od 19. prosinca 2017.

U-III/4209/2017 od 1. travnja 2021.

VSRH, Rev 4/2014-3 od 4. srpnja 2018.

VSRH, Rev 821/2011-2 od 27. lipnja 2013.

VSRH, Rev 2582/2013-2 od 12. ožujka 2014.

VSRH Rev 136/2006-2 od 28. veljače 2006.

VSRH, Rev 1140/2006-2 od 10. listopada 2007.

VSRH, Rev 1181/2009-2 od 30. listopada 2009.

VSRH, Rev 1083/2009-2 od 15. listopada 2009.

VSRH, Rev 832/05-2 od 26. travnja 2006.

VSRH, Rev 885/2006-2 od 20. rujna 2006.

VSRH, Rev 666/2012-2 od 11. travnja 2012.

VSRH Rev 1687/2009-2 od 8. travnja 2012.
VSRH Rev 3146/1990 od 1. siječnja 1990.
VSRH Rev 200/2001-2 od 6. rujna 2001.
VSRH Rev 1466/2011-2 od 22. travnja 2015.
VSRH, Rev – x 502/2012-2 od 25. veljače 2015.
VSRH, Rev 2442/2013-2 od 5. veljače 2014.
VSRH, Rev x 1080/2012-2 od 12. ožujka 2014.
VSRH, Rev x 213/2013-3 od 16. srpnja 2014.
VSRH Rev 2575/2011-2 od 10. srpnja 2012.
VSRH, Rev 832/05 od 26. travnja 2007.
VSRH Rev 1626/1998-2 od 22. ožujka 2001.
VSRH Rev 2785/2011-2 od 3. svibnja 2005.
VSRH Rev 1687/2009-2 od 8. travnja 2010.
VTS, Pž 441/2008-4 od 29. prosinca 2009.
VTS, Pž-3531/06-3 od 13. lipnja 2008.
VTS, Pž 2773/2009-4 od 20. studenog 2012.
VTS, Pž 7041/2013-2 od 1. rujna 2016.
VTS, Pž 2067/2014-3 od 17. lipnja 2015.
VTS, Pž 4007/08-04 od 20. travnja 2009.
VTS, Pž-8200/2015-2 od 7. lipnja 2017.
VTS, Pž 850/05-3 od 19. lipnja 2007.
VTS, Pž-6750/02-3 od 12. listopada 2005.
VTS, Pž-3562/05-3 od 26. rujna 2006.
Županijski sud u Zagrebu, Gž 4990/2018-2 od 12. ožujka 2019.
Županijski sud u Zagrebu, Gž 215/2018 od 19. ožujka 2018.
Županijski sud u Splitu, Gž Ovr 1314/2018-2 od 5. studenog 2018.
Županijski sud u Karlovcu, Gž-547/03-2 od 27. lipnja 2002.
Županijski sud u Varaždinu, Gž 1140/2019-5 od 5. svibnja 2021.
Županijski sud u Varaždinu, Gž-1207/15-2 od 1. rujna 2015.
Županijski sud u Varaždinu, Gž-2763/15-2 od 21. siječnja 2016.
Županijski sud u Varaždinu, Gž-3119/15-2 od 10. studenoga 2016.

Županijski sud u Rijeci, Gž R 1352/2021-2 od 14. listopada 2021.

Županijski sud u Puli, Gž 360/2021-2 od 27. listopada 2021.

Praksa Europskog suda za ljudska prava

Ashingdane protiv Ujedinjenog Kraljevstva, zahtjev br. 8225/78, presuda od 28. svibnja 1985.

Baku protiv Mađarske, zahtjev br. 20261/12, presuda od 23. lipnja 2016.

Baničević protiv Hrvatske, zahtjev br. 44252/10, presuda od 2. listopada 2012.

Brunckrona protiv Finske, zahtjev br. 41673/98, presuda od 16. studenog 2004.

Bulfracht Ltd. protiv Hrvatske, zahtjev br. 53261/08, presuda od 21. lipnja 2011.

Burdov protiv Rusije, zahtjev br. 33509/04, presuda od 15. siječnja 2009.

Bursać i ostali protiv Hrvatske, zahtjev br. 78836/16, presuda od 28. travnja 2022.

Cindrić i Bešlić protiv Republike Hrvatske, zahtjev br. 72152/13, presuda od 6. rujna 2016.

Čolić protiv Hrvatske, zahtjev br. 49083/18, presuda od 18. studenog 2021.

Dimitrovi protiv Rusije, zahtjev br. 12655/09, presuda od 3. ožujka 2015.

Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva, zahtjev br. 4451/70, presuda od 21. veljače 1975.

Harrison McKee protiv Mađarske, zahtjev br. 22840/07, odluka od 3. lipnja 2014.

Hoare protiv Ujedinjenog Kraljevstva, zahtjev br. 16261/08, odluka od 12. travnja 2011.

Holy monasteries protiv Grčke, zahtjev br. 13092/87; 13984/88, presuda od 9. prosinca 1994.

Hornsby protiv Grčke, zahtjev br. 18357/91, presuda od 19. ožujka 1997.

Horvat protiv Hrvatske, zahtjev br. 27702/16, presuda od 22. veljače 2022.

Iatridis protiv Grčke, zahtjev br. 31107/96, presuda od 25. ožujka 1999.

Klauz protiv Hrvatske, zahtjev br. 28963/10, presuda od 18. srpnja 2013.

Kurban protiv Turske, zahtjev br. 75414/10, presuda od 24. studenog 2020.

Kutić protiv Hrvatske, zahtjev br. 48778/99, presuda od 1. ožujka 2002.

Lekić protiv Slovenije, zahtjev br. 36480/07, presuda od 11. prosinca 2018.

Miroslav i Marijana Marić protiv Hrvatske, zahtjev br. 37333/17, presuda od 3. prosinca 2020.

Multiplex protiv Hrvatske, zahtjev br. 58112/00, presuda 10. srpnja 2003.

Musa Tarhan protiv Turske, zahtjev br. 12055/17, presuda od 23. listopada 2018.

Naiit-Liman protiv Švicarske, zahtjev br. 51357/07, presuda od 15. ožujka 2018.

Perdigao protiv Portugala, zahtjev br. 24768/06, presuda od 16. studenog 2010.

Perša protiv Hrvatske, zahtjev br. 50014/15, presuda od 8. ožujka 2022.

Scordino protiv Italije, zahtjev br. 36813/97, presuda od 29. ožujka 2006.

Slavcho Kostov protiv Bugarske, zahtjev br. 28674/03, presuda od 27. studenog 2008.

Stankov protiv Bugarske, zahtjev br. 68490/01, presuda od 12. srpnja 2007.

Stran Greek Refineries i Stratis Andreadis protiv Grčke, zahtjev br. 13427/87, presuda od 9. prosinca 1994.

Streletz, Kessler i Krenz protiv Njemačke, zahtjev br. 34044/96, 35532/97, 44801/98, presuda od 22. ožujka 2001.

Štefek protiv Hrvatske, zahtjev br. 6513/17, presuda od 2. lipnja 2022.

Teltronic-CATV protiv Poljske, zahtjev br. 48140/99, presuda od 10. siječnja 2006.

Timofeyeva protiv Rusije, zahtjev br. 58263/00, presuda od 23. listopada 2003.

Weissman i ostali protiv Rumunjske, zahtjev br. 63945/00, presuda od 24. svibnja 2006.

Z i ostali protiv Ujedinjenog Kraljevstva, zahtjev br. 29392/95, presuda od 10. svibnja 2001.

Zaharieva protiv Bugarske, zahtjev br. 6194/06, odluka od 20. studenog 2012.

Zubac protiv Hrvatske, zahtjev br. 40160/12, presuda od 5. travnja 2018.

Zustović protiv Hrvatske, zahtjev br. 27903/15, presuda od 22. travnja 2021.

Žulić protiv Hrvatske, zahtjev br. 69108/17, odluka od 1. rujna 2022.